

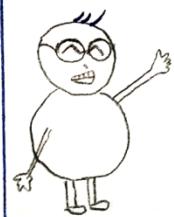
Calculatoare Numerice (2)

- Cursul 1 -

Sistemul de memorie (1)

Facultatea de Automatică și Calculatoare
Universitatea Politehnica București

HEY, PAL, I'VE FINALLY UNDERSTOOD HOW MY CPU WORKS AND
WHY IT CRASHES SOMETIMES WHEN I TRY TO RUN
SOME NASTY CODE !

OH, YOU THINK SO ?

OH, YEAH, I'VE JUST PAST
MY "CN 1st" COURSE

HMM... AND YOU THINK
THAT'S ALL ?

WHAT DO YOU MEAN
....

YOU KNOW SO LITTLE...
OH, WAIT... THERE'S
MORE !

MY ULTIMATE IS READY...
... THERE IT COMES... 'CN 2' !!

TO BE CONTINUED...

Proiectarea sistemului de memorie

Probleme de proiectare – Vrem un circuit de memorie:

- Poate să țină pasul cu viteza de execuție a CPU
- Are destulă capacitate pentru program și date
- Ieftină, fiabilă și eficientă energetic

Tehnologia și organizarea memoriei principale a unui calculator

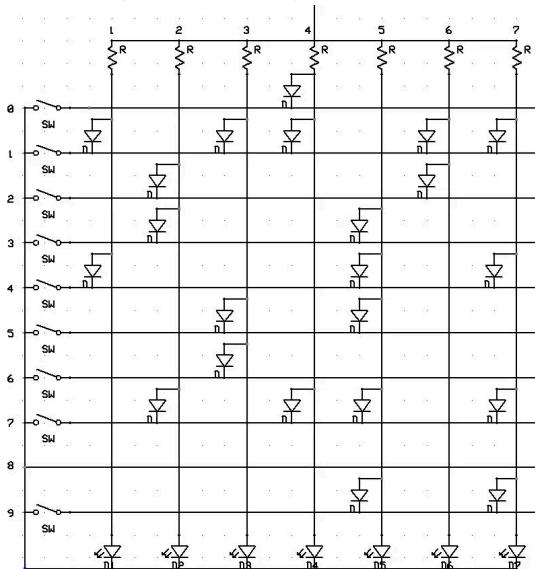
- SRAM (cache), DRAM (main), și flash (nonvolatile)
- Întrețesere & pipelining pentru a combate “memory wall”

Primele tehnologii de fabricație pentru memoria Read-Only

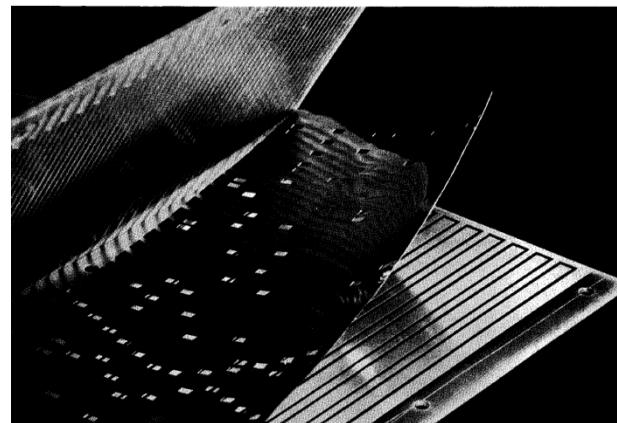
Cartele perforate , din anii
1700, războaie Jaquard,
Babbage, IBM până în anii '80

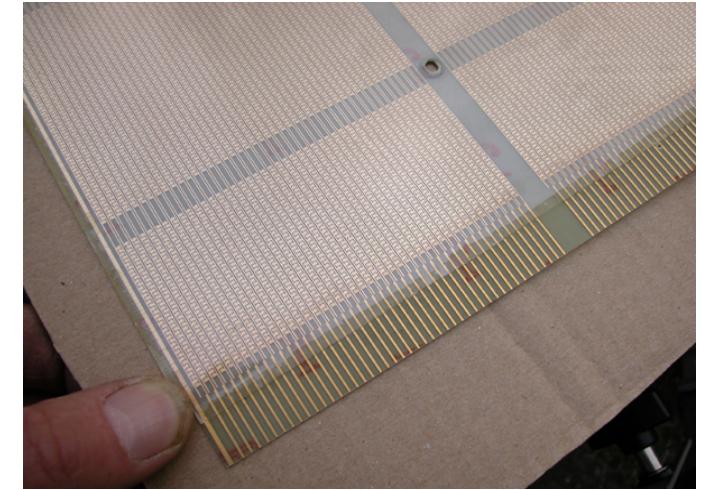
Diode Matrix, EDSAC-2 μcode store

Bandă perforată – programul
rulat de Harvard Mk 1

IBM Card Capacitor ROS

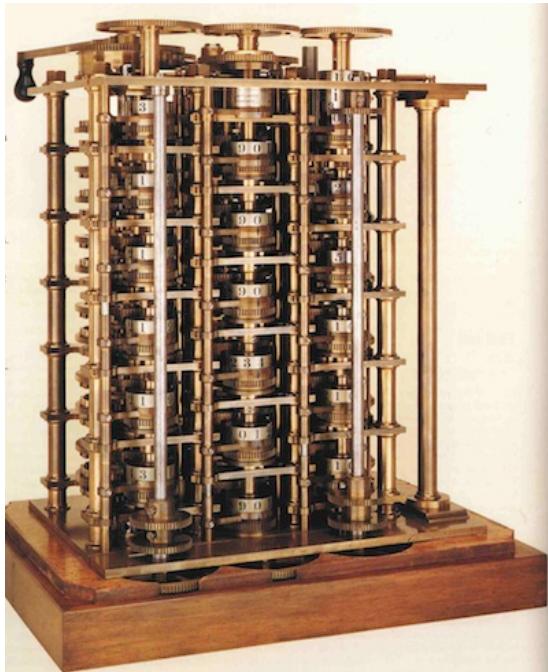

IBM Balanced
Capacitor ROS

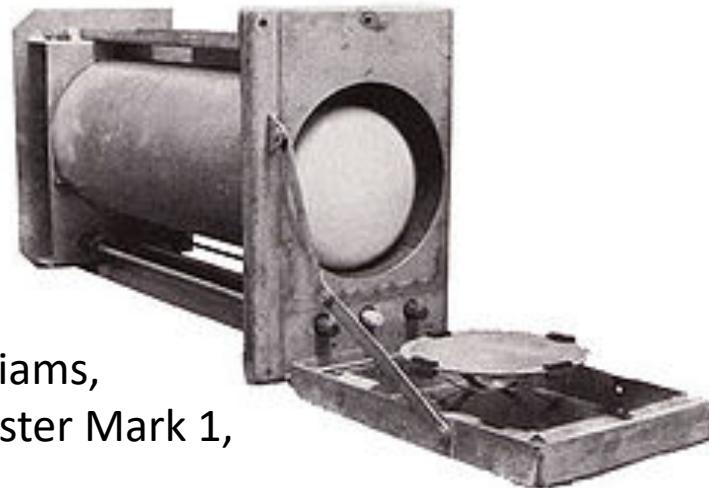
Primele tehnologii de fabricație pentru memoria Read-Write

Babbage, anii 1800: Cifre stocate pe roți mecanice

Memorie regenerativă cu condensatoare pentru calculatorul Atanasoff-Berry și memorie pe tambur magnetic rotativ pentru IBM 650

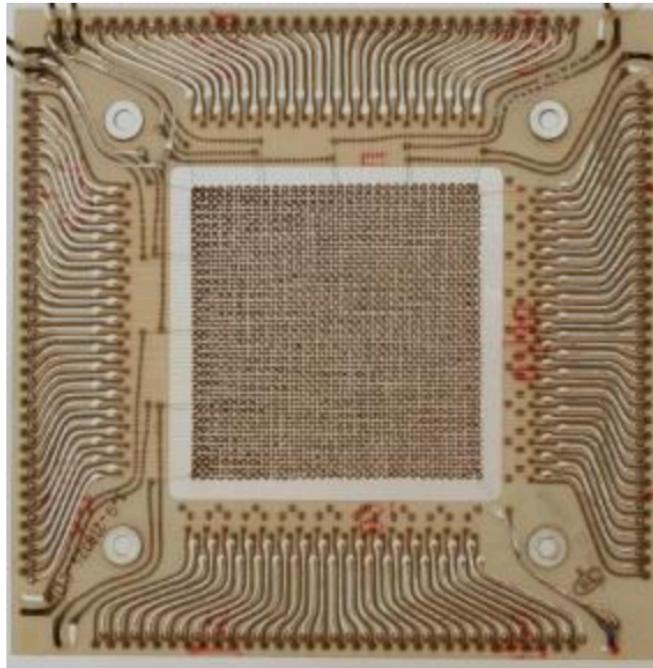
Tub Williams,
Manchester Mark 1,
1947

Mercury Delay Line, Univac 1, 1951

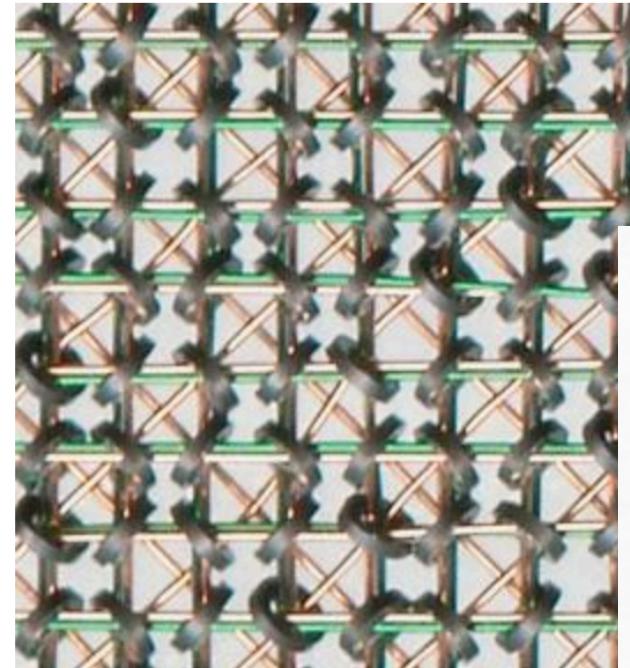

Memorie pe miez de ferită - MIT Whirlwind

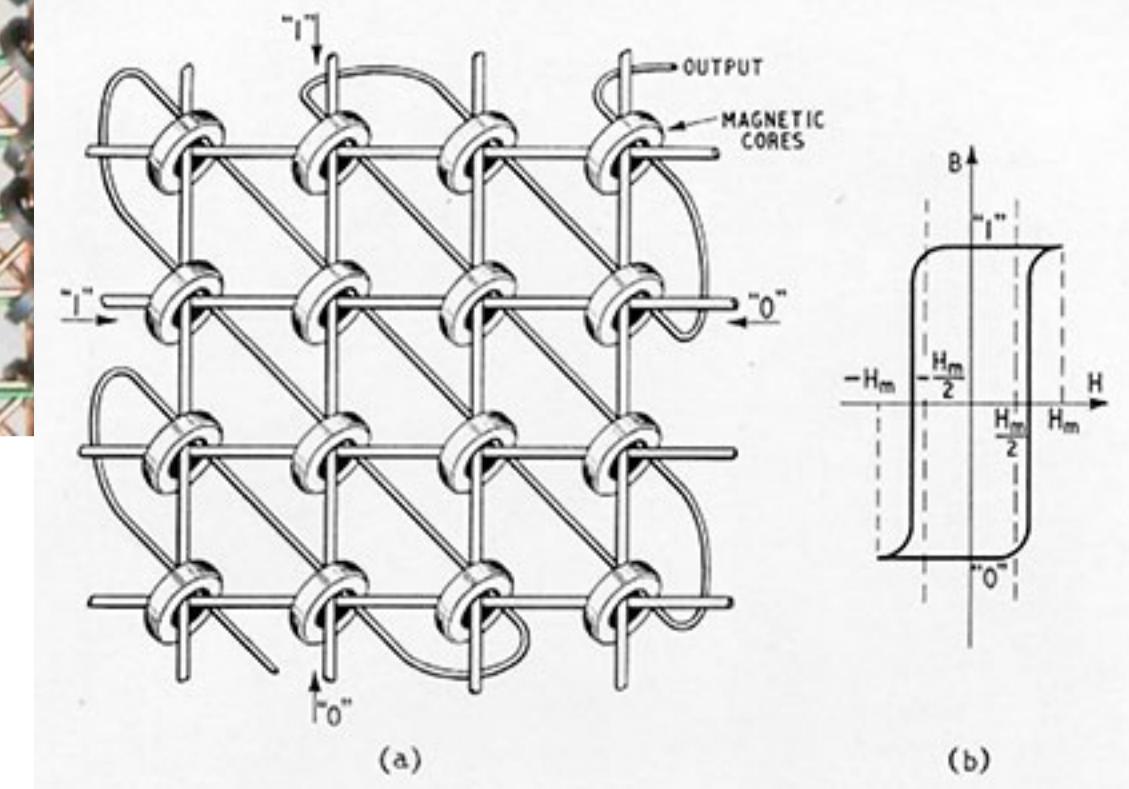

50mm

<http://www.corememoryshield.com/report.html>

2mm

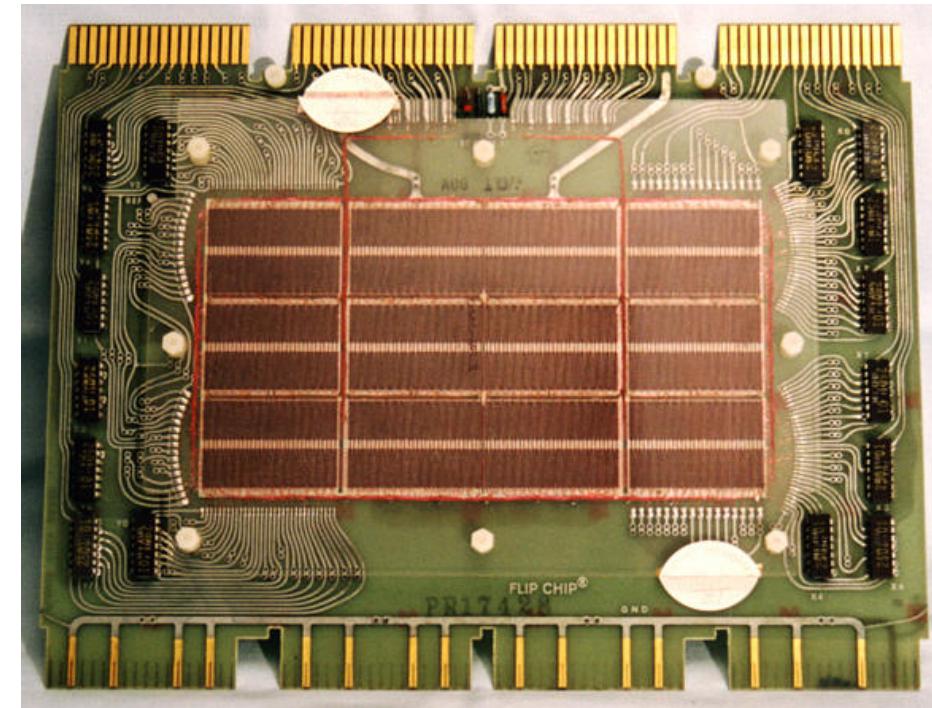
(a)

(b)

Memoria pe miez de ferită

- A fost prima tehnologie de fabricație fiabilă pentru memoriile principale
  - Inventată de Forrester sfârșitul anilor 40/începutul anilor 50 la MIT pentru proiectul Whirlwind
- Biți stocați prin polarizarea magnetică a unor miezuri foarte mici de ferită țesute într-o matrice bidimensională de fire conductoare
- Pulsurile concomitente de curent pe conductorii X și Y pot scrie starea bitului de memorie și să citească starea originală (destructive read)
- Stocare robustă, non-volatile
- Folosită la primele nave spațiale (de la Apollo la navetele spațiale)
- Inelele de ferită țesute de mână (25 de miliarde/an)
- Timp de acces ~ 1μs

Memoriile semiconductoare

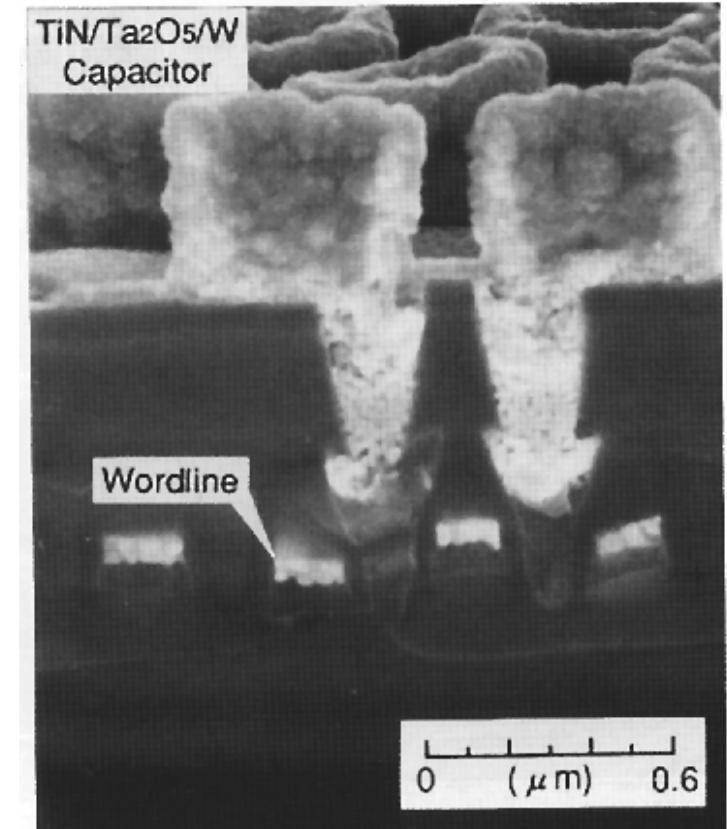
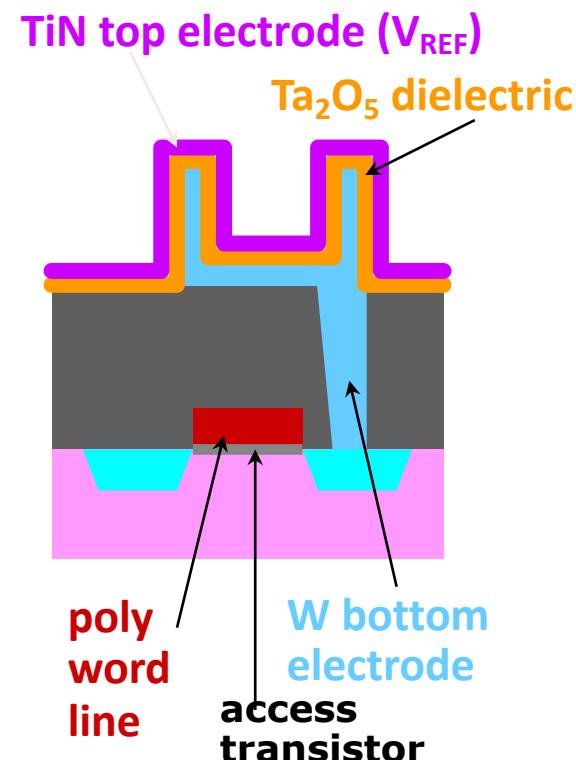
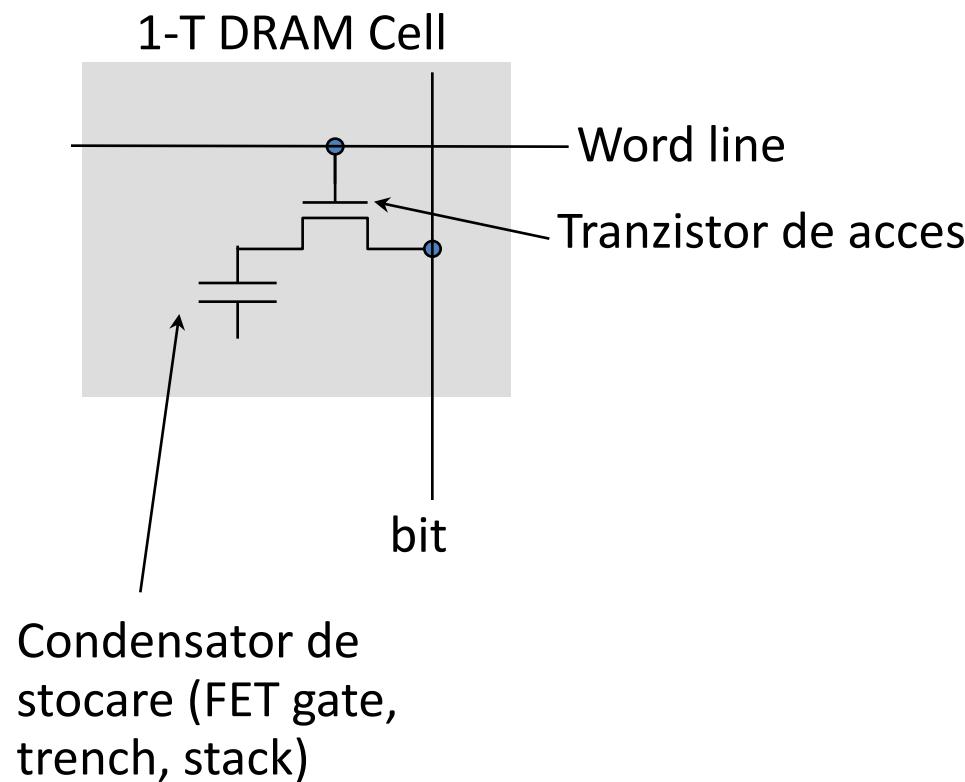

- Memoriile semiconductoare au început să fie competitive în anii 70
  - Intel a apărut pentru a exploata piața memoriilor semiconductoare
  - Primele memorii semiconductoare au fost RAM-urile Statice (SRAM). Structura internă a unei celule SRAM este similară cu aceea a unui latch (inversoare în anti-paralel).
- Primul RAM Dinamic (DRAM) comercial a fost chipul Intel 1103
  - 1Kbit de memorie pe un singur chip
  - Sarcina unui condensator este folosită pentru a memora un bit

Memoria semiconductoare a înlocuit rapid memoria pe miez de ferită în anii 70

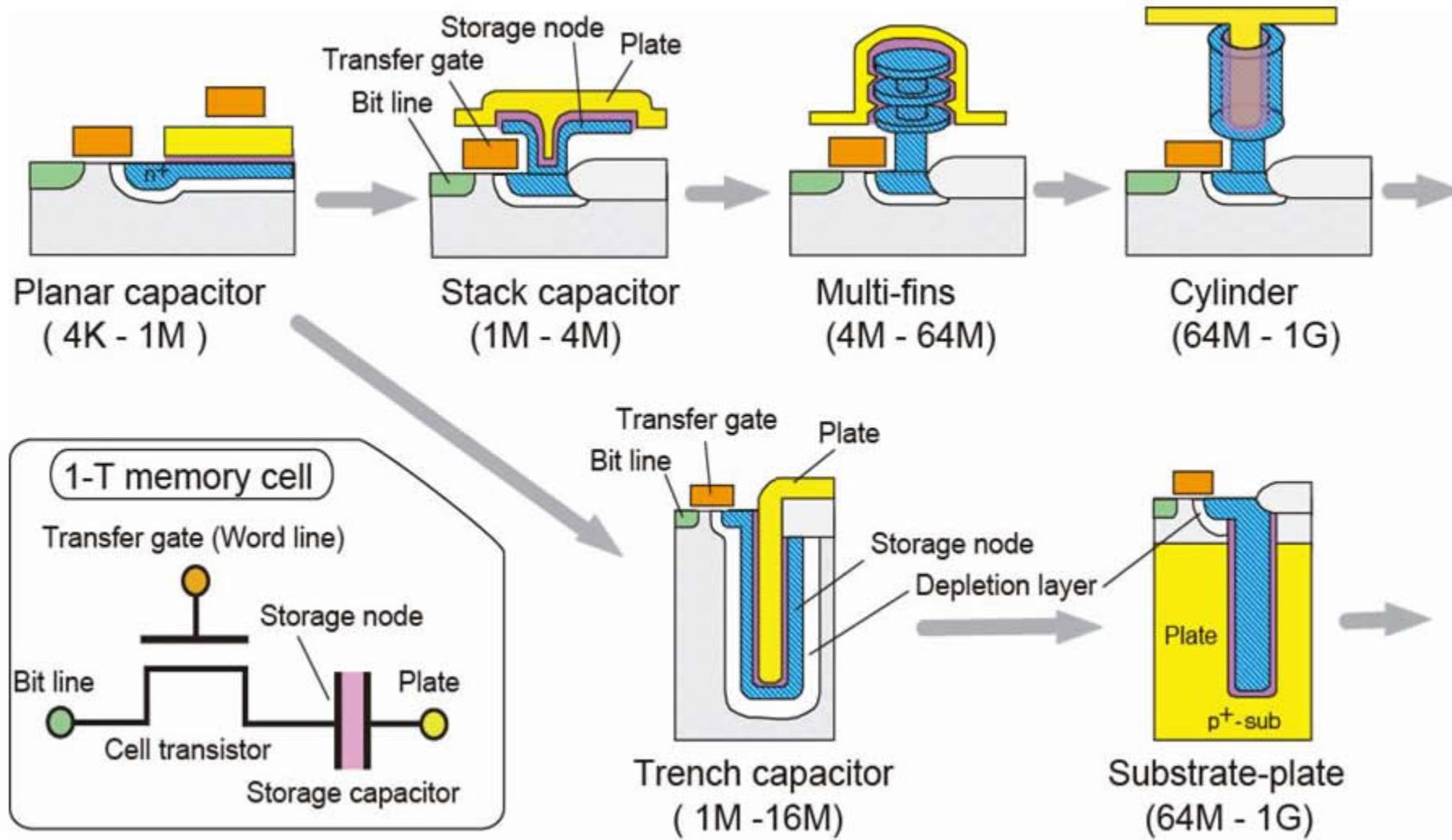

One-Transistor Dynamic RAM [Dennard, IBM]

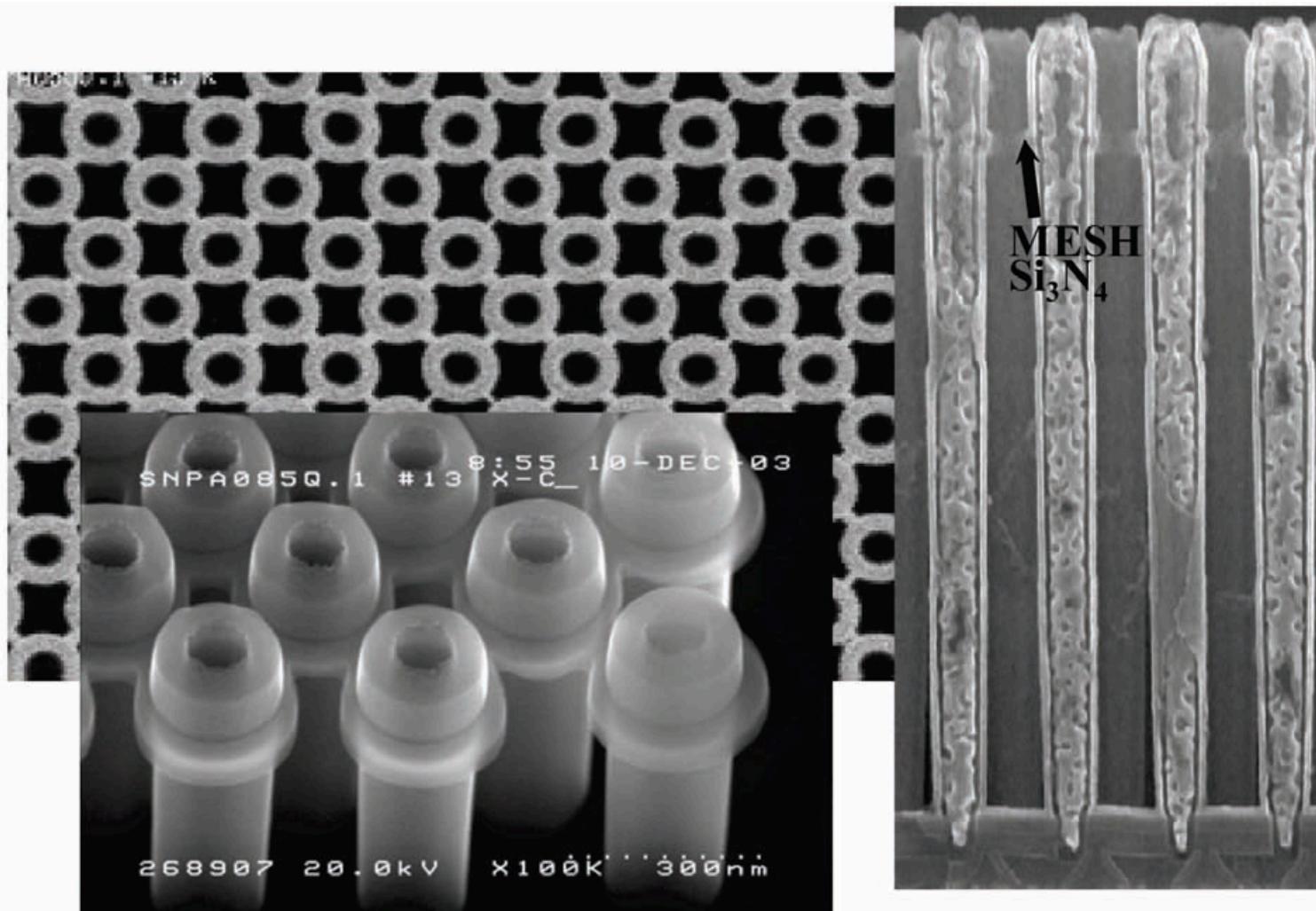

https://en.wikipedia.org/wiki/Dynamic_random-access_memory

DRAM Scaling

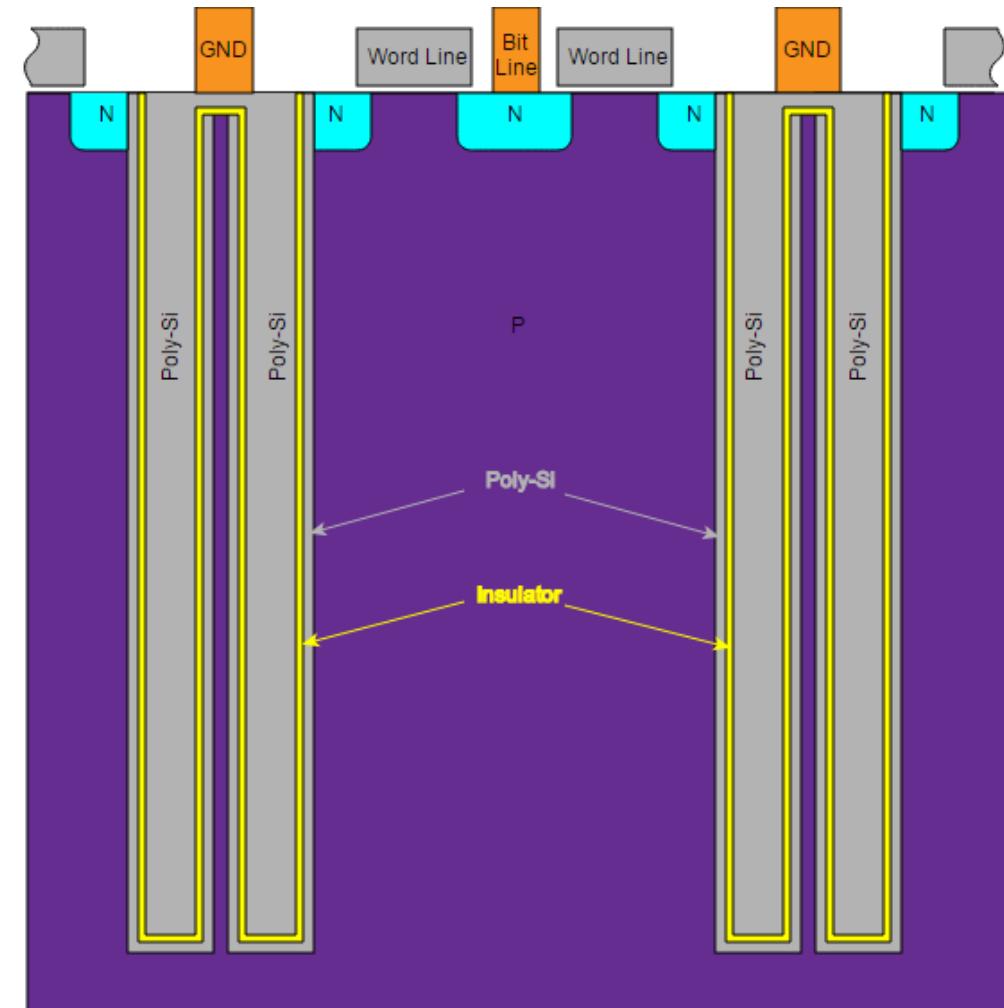
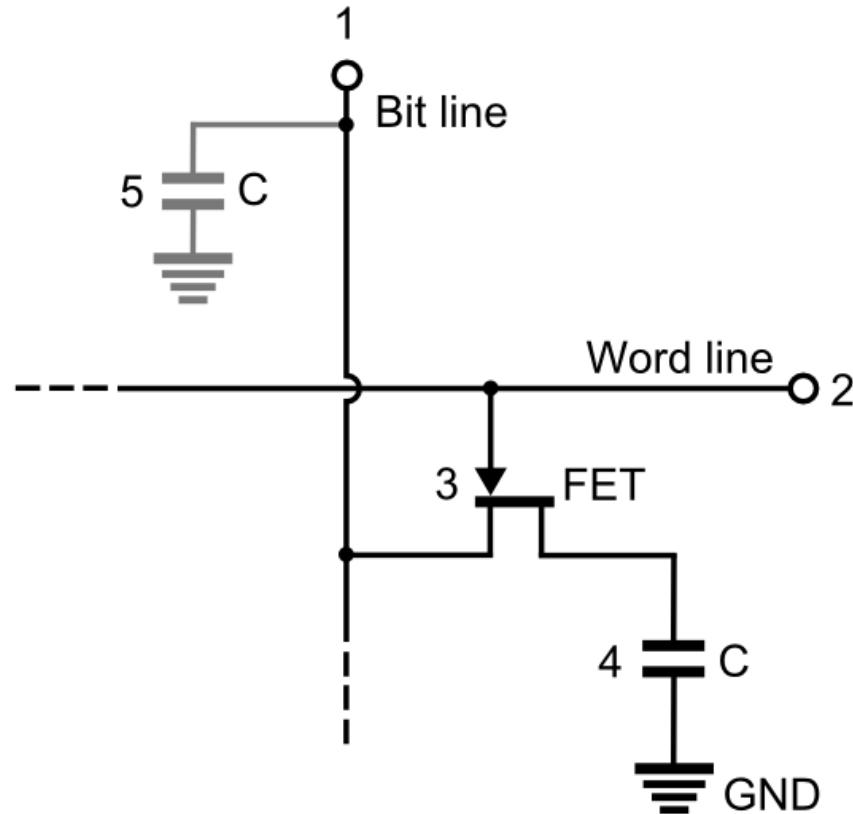
Structura modernă a unui DRAM

[Samsung, sub-70nm DRAM, 2004]

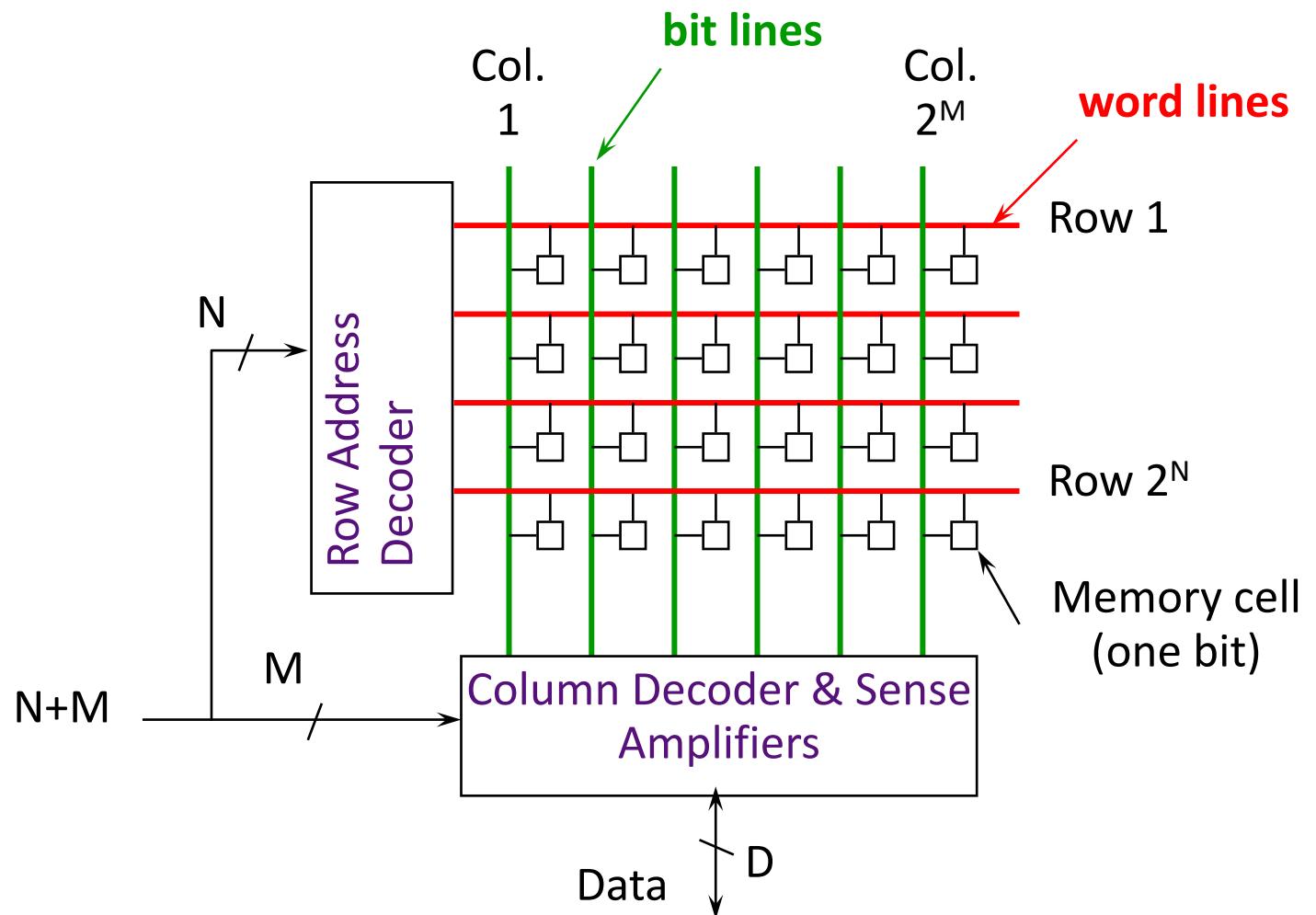

Structura Internă

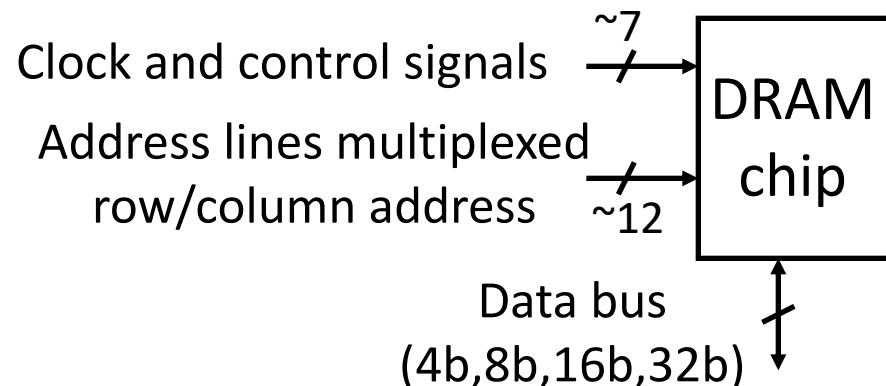

Arhitectura DRAM

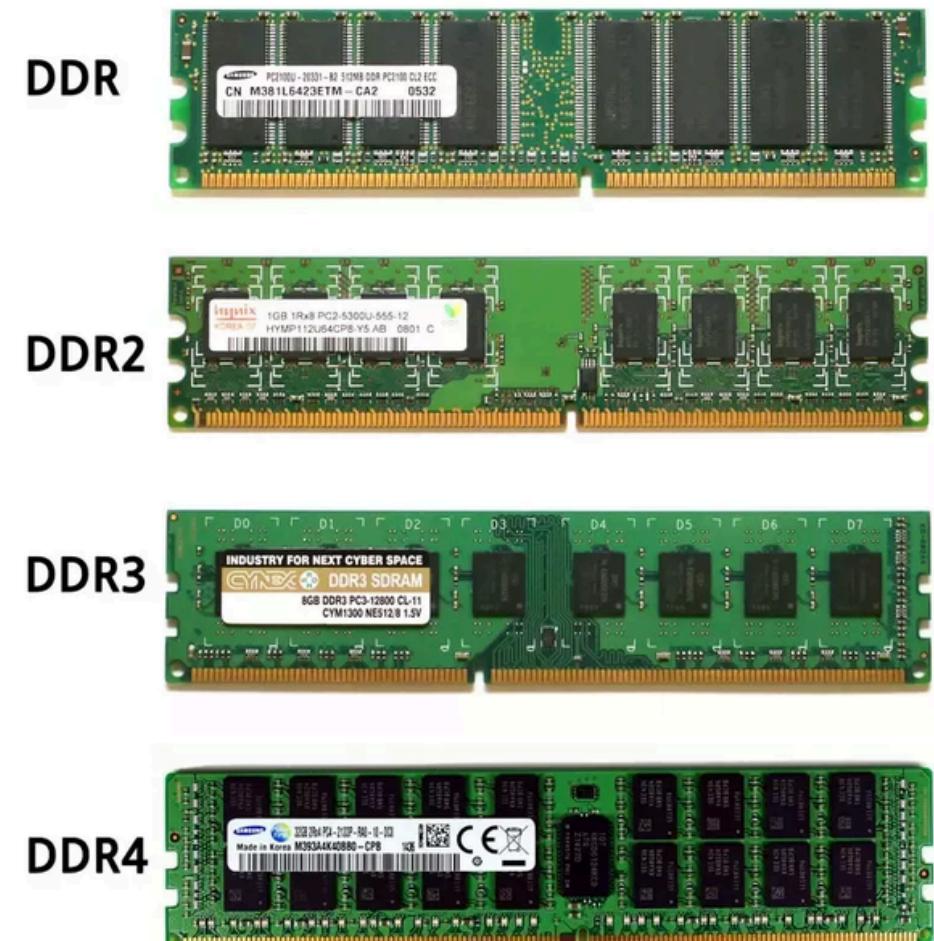
- Biții sunt stocați în matrici bidimensionale pe chip
- Chipurile moderne au în jur de 4-8 bancuri logice
- Fiecare banc logic este implementat fizic ca o matrice de biți

Încapsularea DRAM (Laptop-uri/Desktop-uri/Serve)re)

- DIMM (Dual Inline Memory Module) conține mai multe chipuri cu semnalele de ceas/control/ adresă conectate în paralel (câteodată este nevoie de buffering pentru a duce semnalele la toate chipurile)
- Pinii de date lucrează împreună pentru a returna un cuvânt întreg (de ex., bus de date de 64 de biți cu patru chipuri de 16 biți)

Încapsularea DRAM, Dispozitive mobile

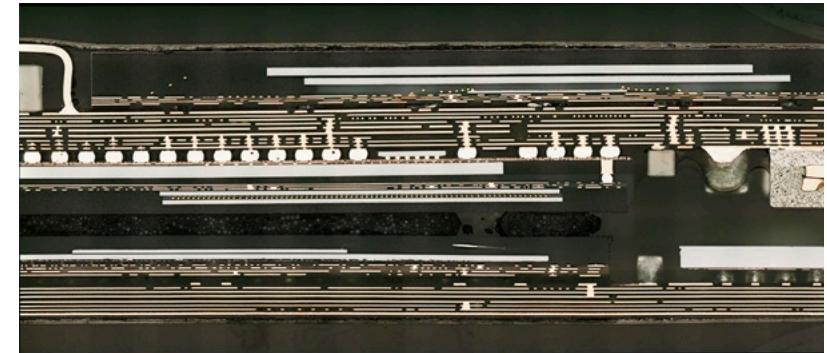
[Capsulă Apple A4 pe PCB]

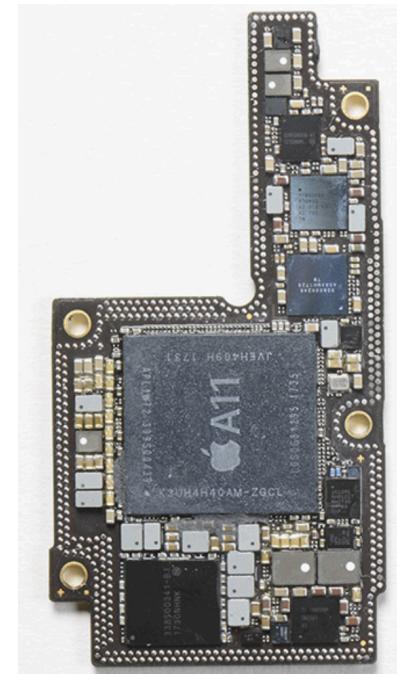
Two
stacked
DRAM die

Processor
plus logic
die

[Capsulă Apple A4 în
secțiune, iFixit 2010]

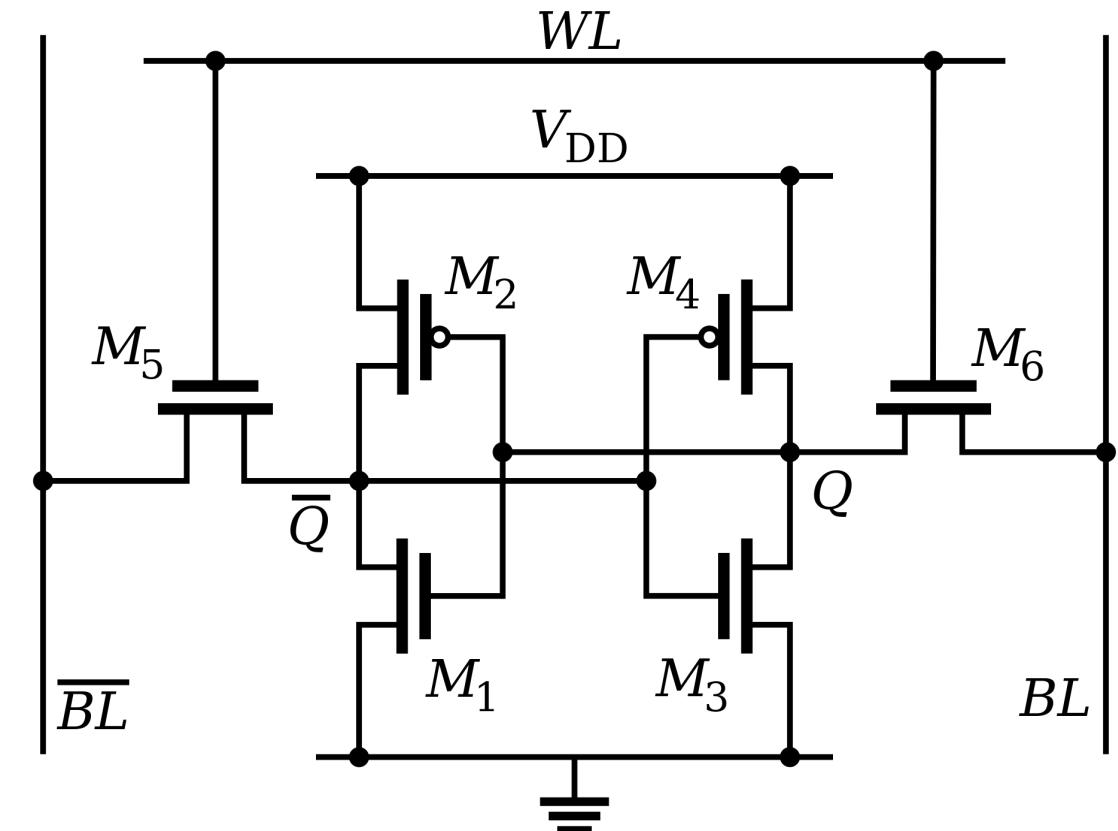
[Capsulă Apple A11 în secțiune]

[iPhone X PCB, 2017]

Memoria SRAM – celula de memorie

- Memorie cu stocare volatilă
- Structura internă de bistabil (flip-flop)
- Nu necesită cicli de refresh
- Viteză mai mare citire/scriere comparativ cu DRAM
- Costuri mai mari de fabricație

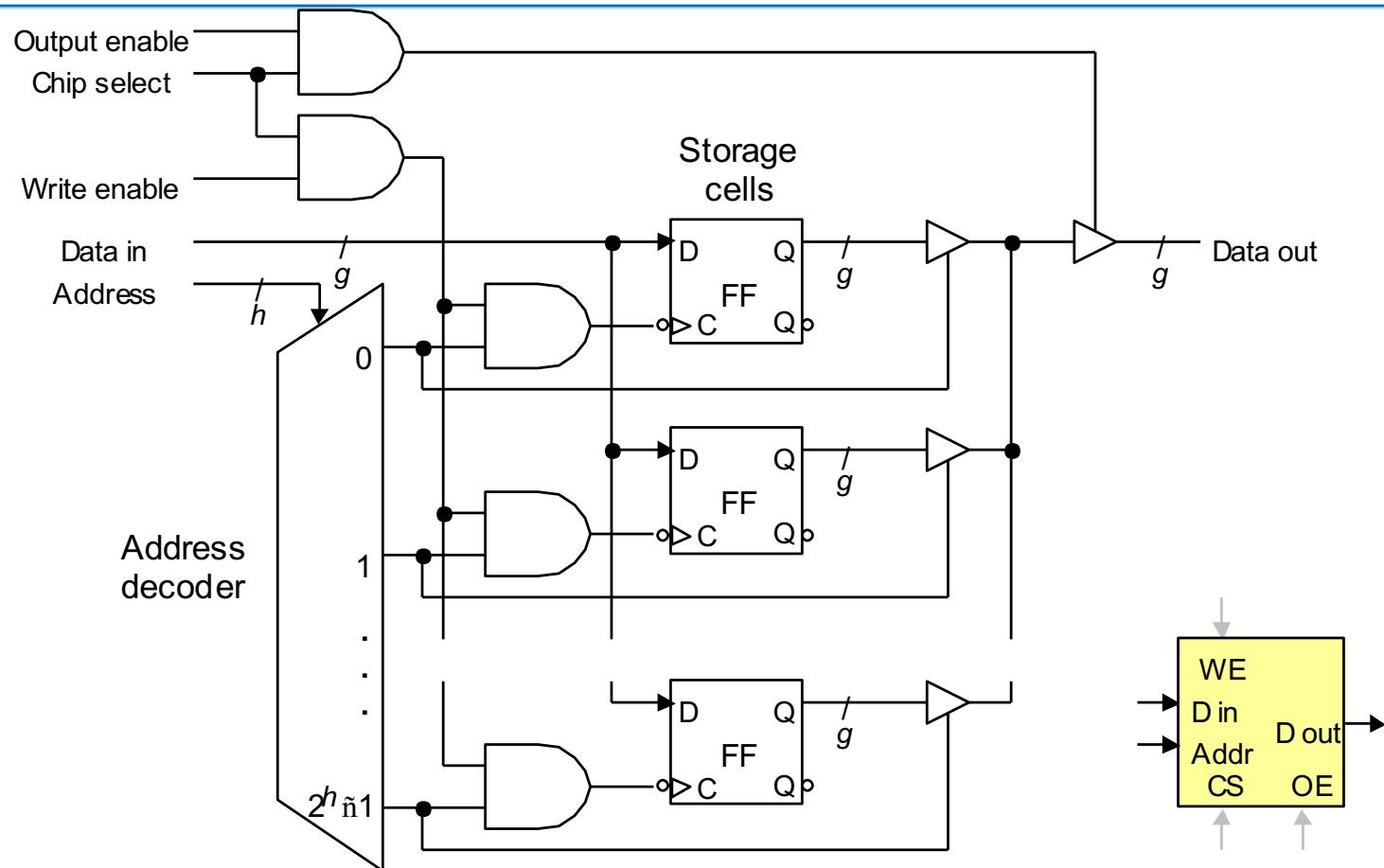

[Celulă (1 bit) de memorie SRAM]

https://en.wikipedia.org/wiki/Static_random-access_memory

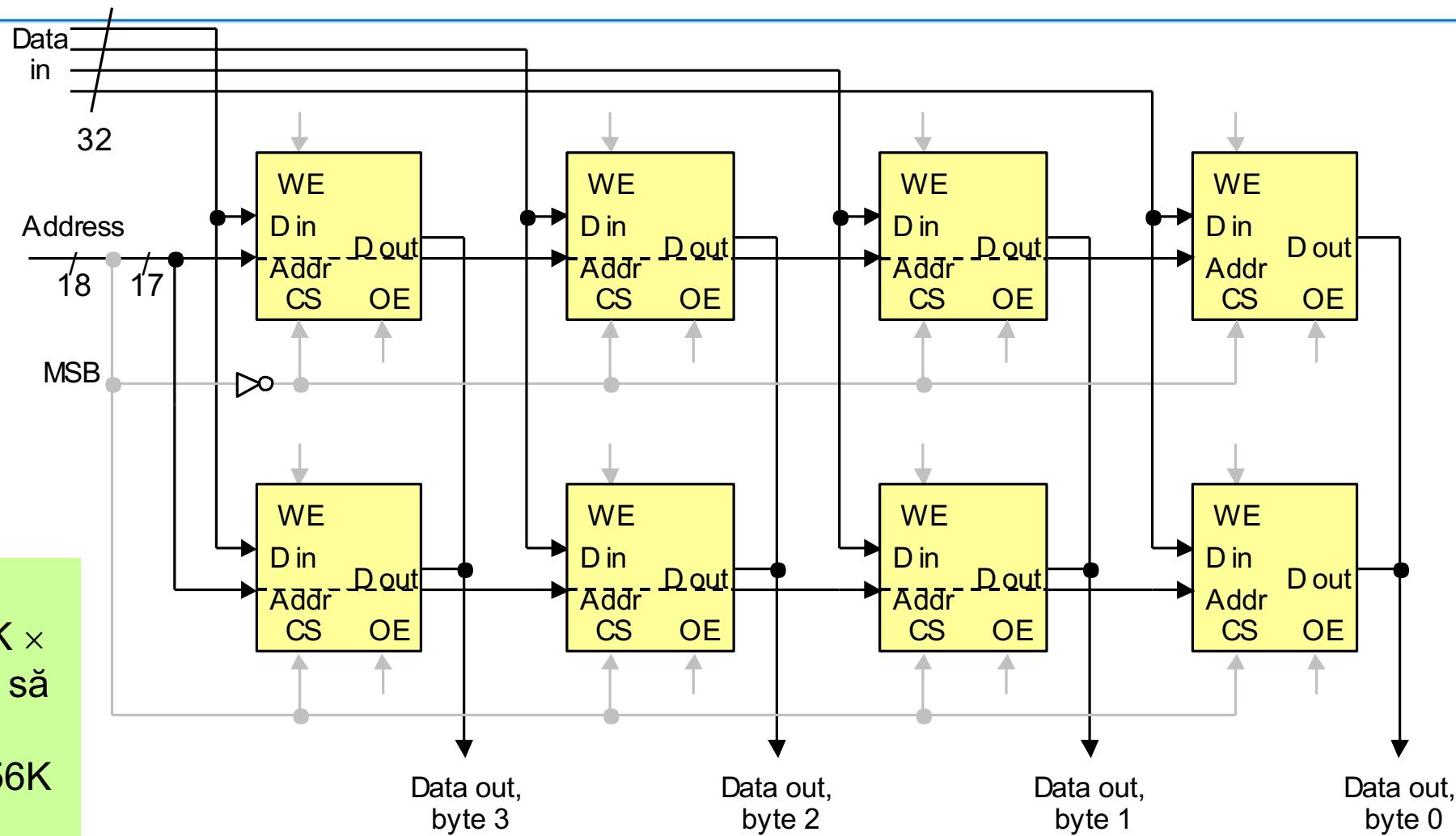
Structura memoriei SRAM

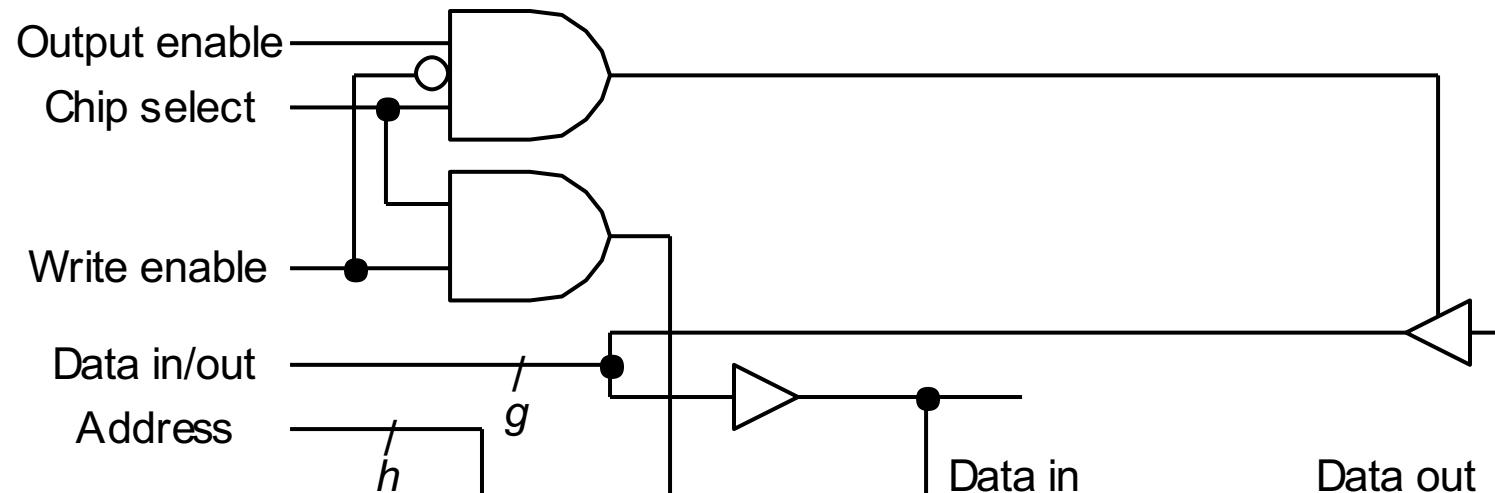
Structura internă a unui chip SRAM $2^h \times g$ biți și simbolul lui echivalent în schema electrică.

Multiple-Chip SRAM

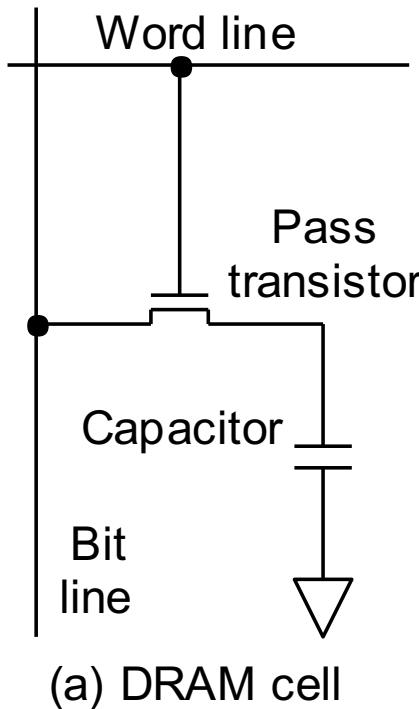
SRAM cu bus de date bidirecțional

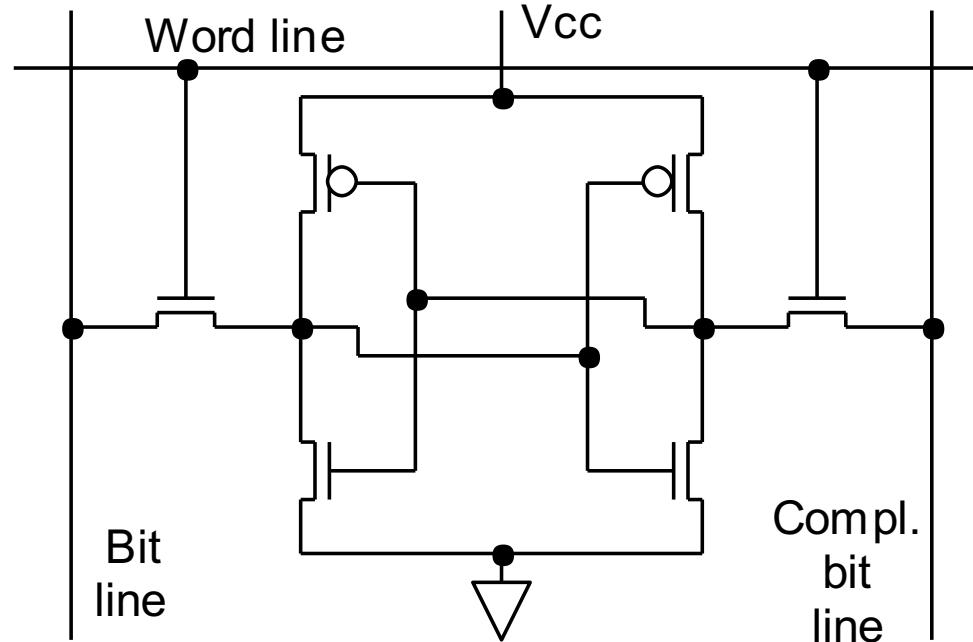
Atunci când intrarea și ieșirea de date a unui chip SRAM sunt partajate sau conectate la un bus bidirecțional, ieșirea trebuie dezactivată în timpul operațiilor de scriere.

Memoria DRAM și ciclii de refresh

DRAM vs. SRAM – complexitatea unei celule de memorie

(a) DRAM cell

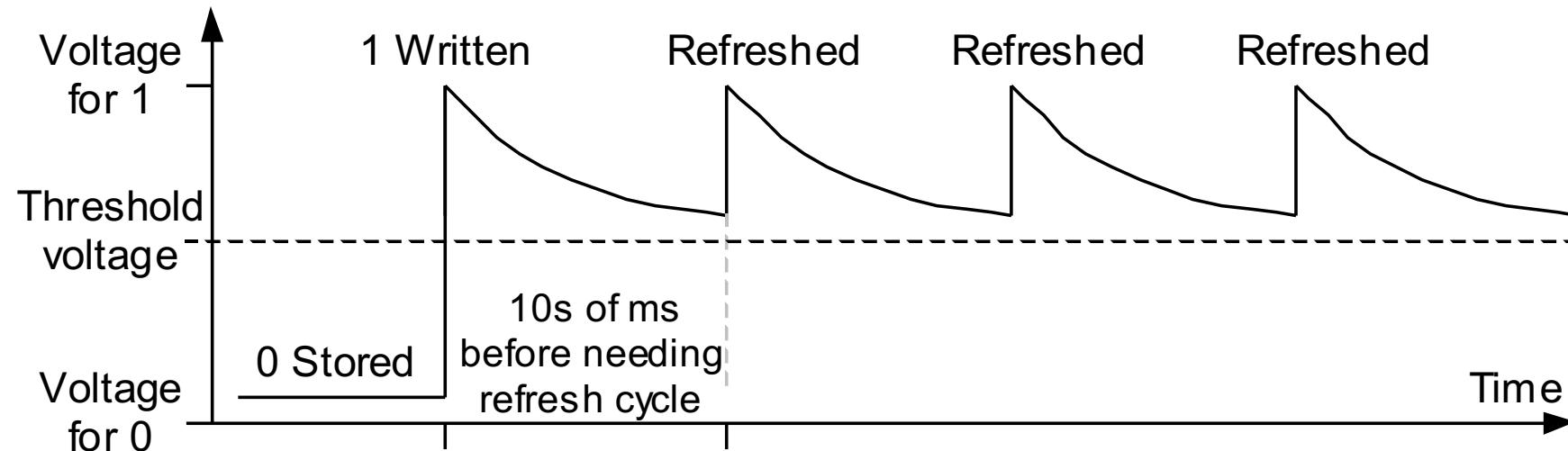

(b) Typical SRAM cell

Celula de memorie DRAM conține un singur tranzistor și e mult mai simplu de fabricat decât analogul ei SRAM => memorii DRAM de capacitate mai mare și mai dense.

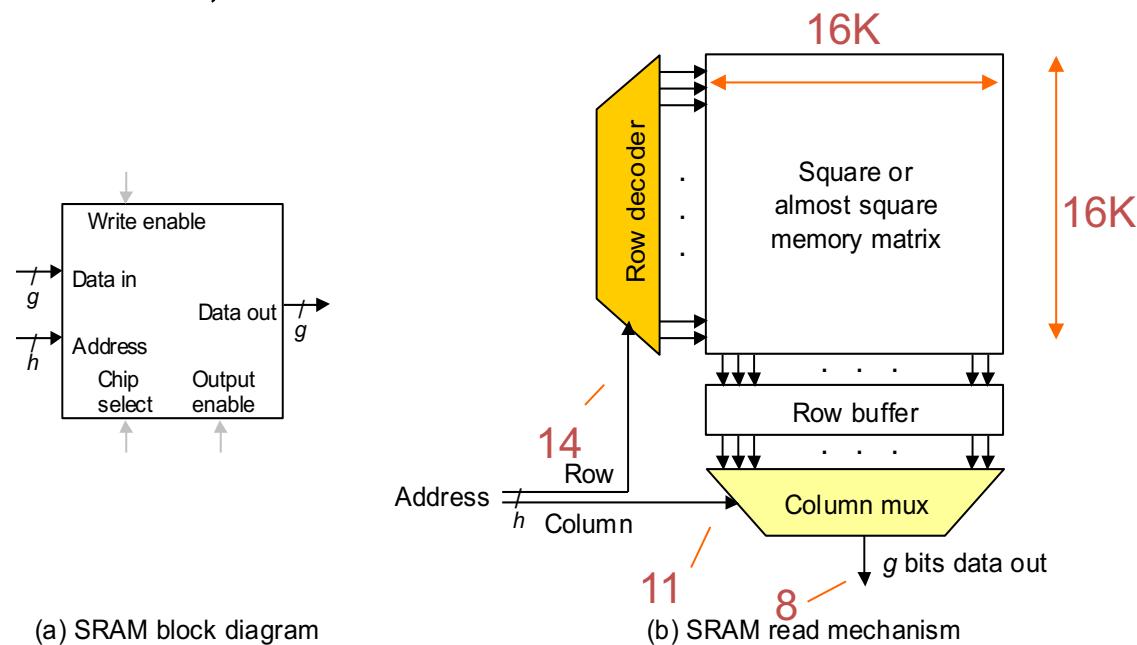
Ciclii și rata de refresh pentru memoria DRAM

Variatia căderii de tensiune pe condensatorul unei celule DRAM după scrierea unui 1 logic și a mai multor operații de refresh.

Pierderea lățimii de bandă cu ciclii de refresh

O memorie DRAM de 256 Mb e organizată ca $32M \times 8$ intern și $16K \times 16K$ intern. Rândurile trebuie reîmprospătate cel puțin la fiecare 50ms pentru a nu pierde datele; refresh-ul pentru o coloană durează 100ns. Cât % din lățimea totală de bandă este pierdută cu ciclii de refresh?

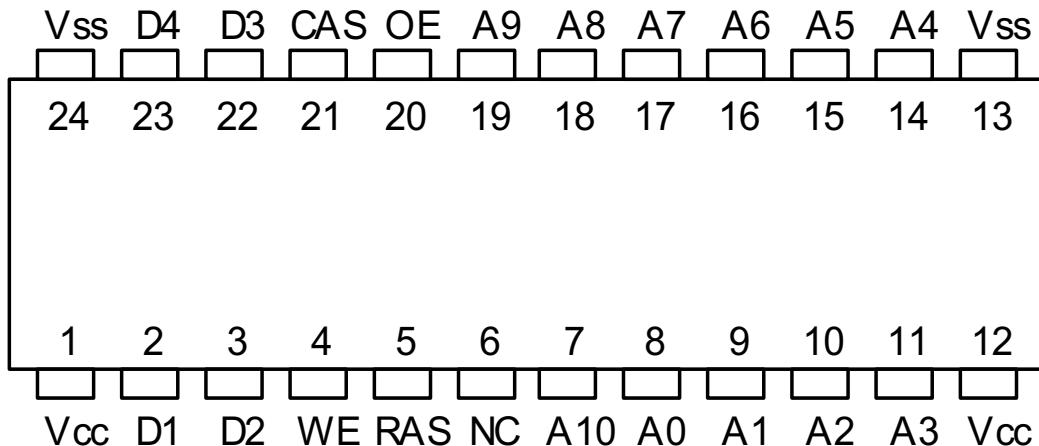
Soluție

Refresh-ul pt toate 16K rânduri durează $16 \times 1024 \times 100$ ns = 1.64 ms. Pierderea a 1.64 ms la fiecare 50 ms duce la $1.64/50 = 3.3\%$ pierdere din lățimea totală de bandă.

Încapsularea DRAM

24-pin dual in-line package (DIP)

Legend:

- A_i Address bit i
- CAS Column address strobe
- D_j Data bit j
- NC No connection
- OE Output enable
- RAS Row address strobe
- WE Write enable

556-pin FBGA package

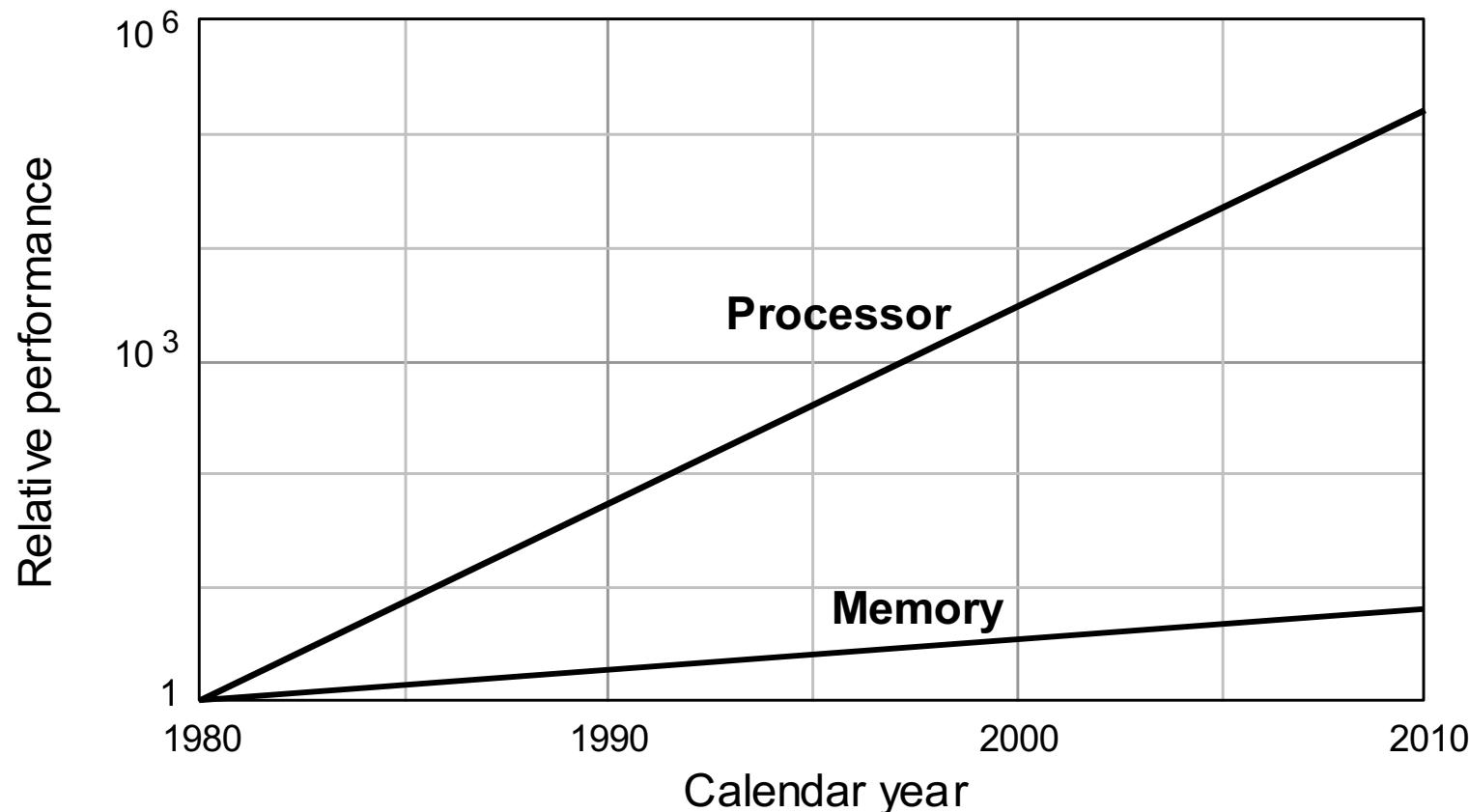
Samsung 12GB DRAM [2019]

<https://www.samsung.com/semiconductor/dram/lpddr4x/>

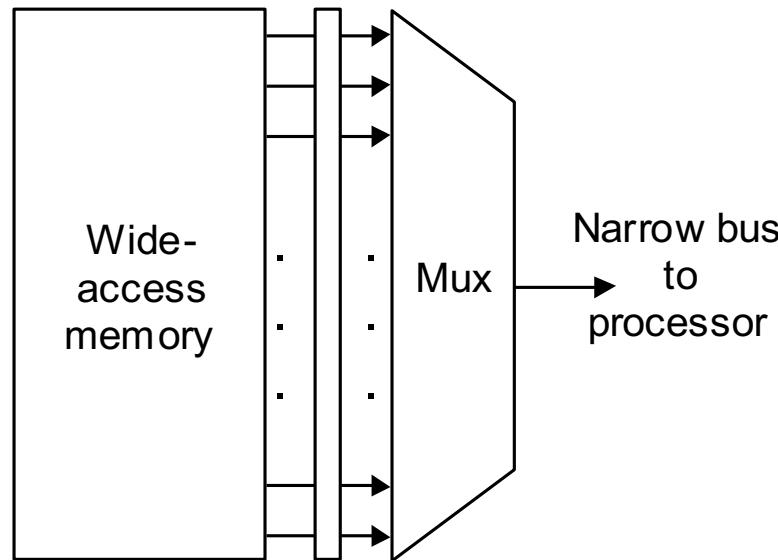
Atingerea zidului memoriei

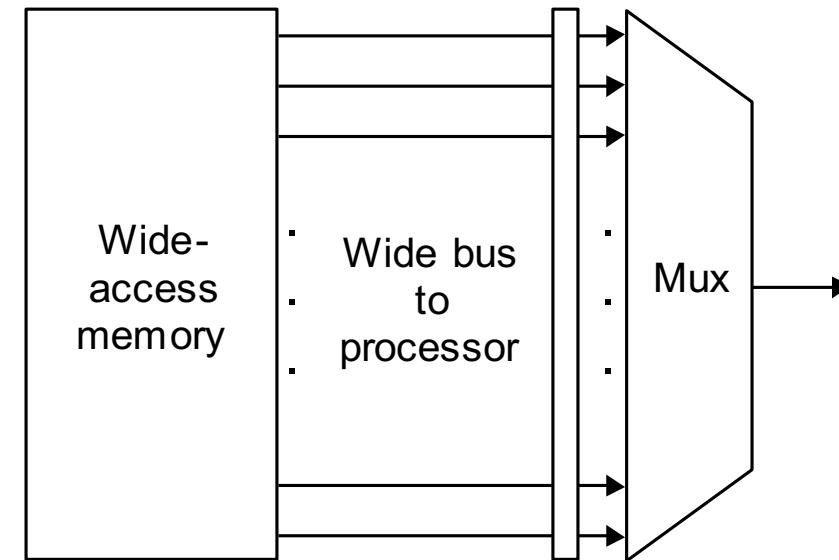
Densitatea și capacitatea memoriei au crescut odată cu puterea și complexitatea CPU, dar viteza memoriei nu a ținut pasul.

Trecerea prăpastiei de viteză CPU-Memorie

Idee: Citim mai multe date din memorie la fiecare acces

(a) Buffer and multiplexer
at the memory side

(a) Buffer and multiplexer
at the processor side

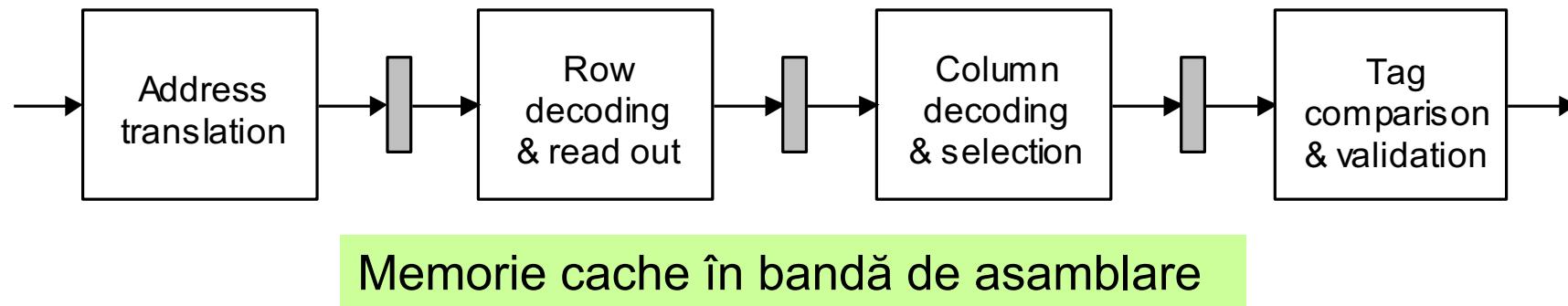
Două căi de a folosi o memorie cu lățime mare de bandă pentru a reduce diferența de viteză dintre procesor și memorie.

Memorie și b.a.

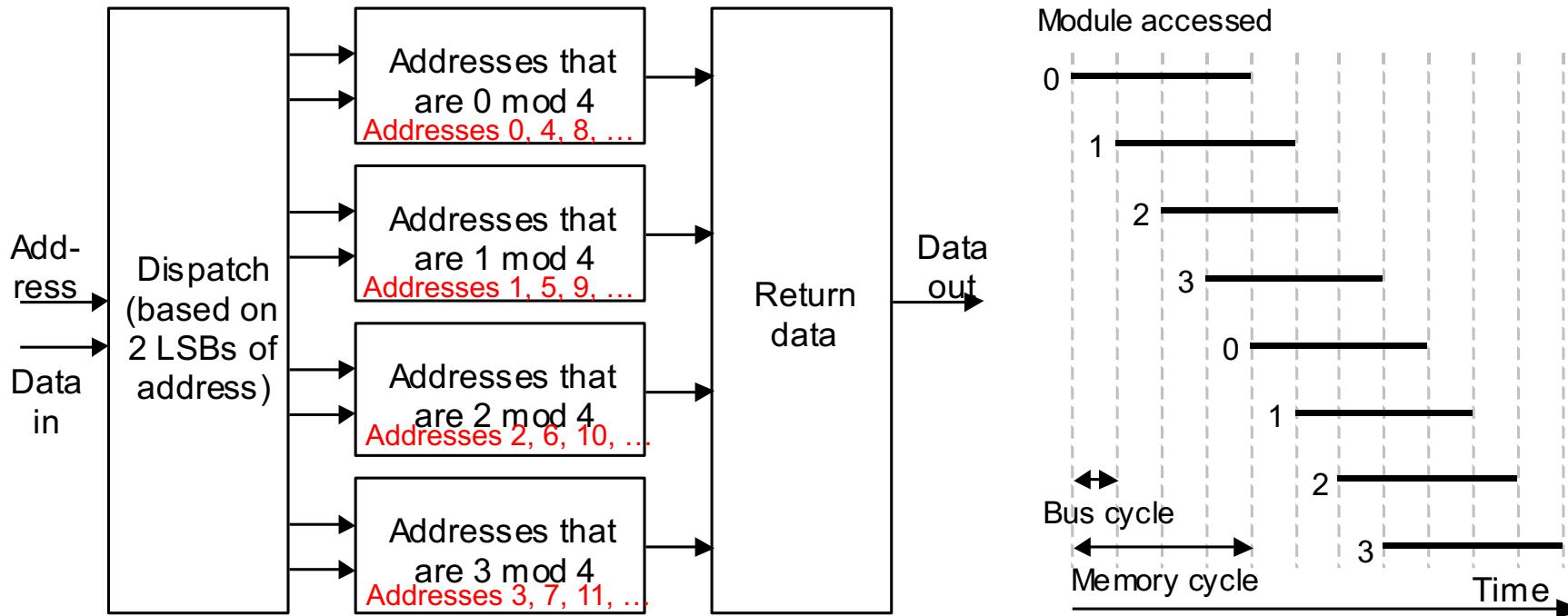

Latența memoriei poate fi dată și de alți factori, în afară de timpul de acces fizic.

- Translatarea adresei virtuale
- Compararea etichetelor pentru a determina rata hit/miss pentru cache

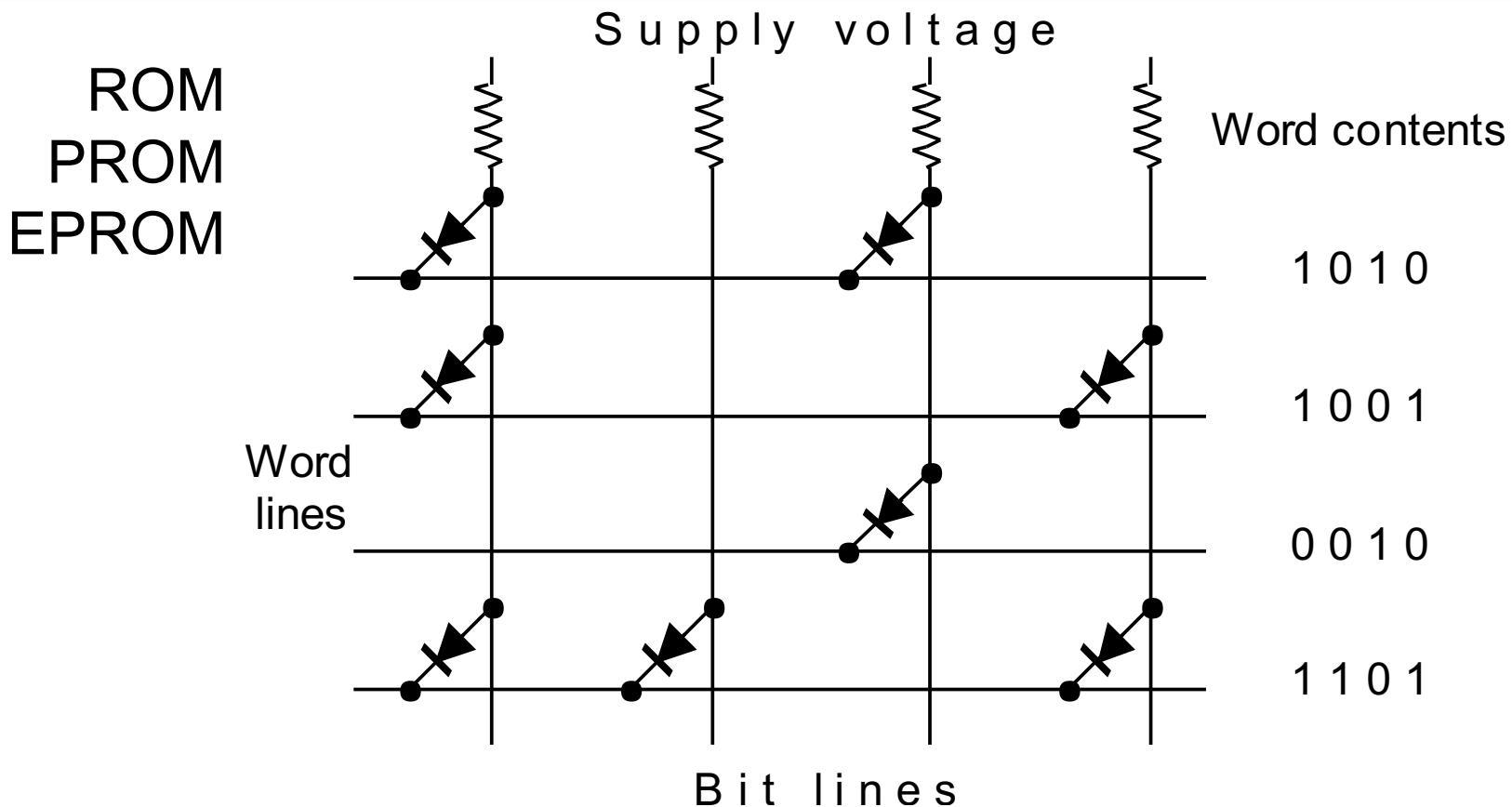

Întrețeserea memoriei

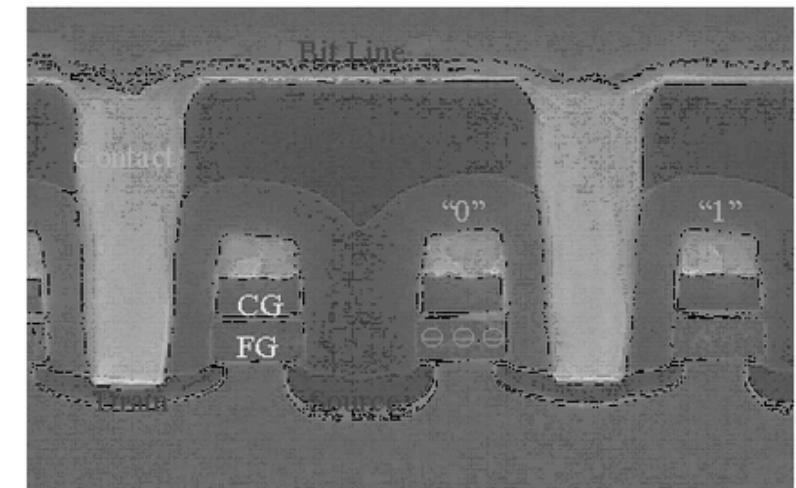
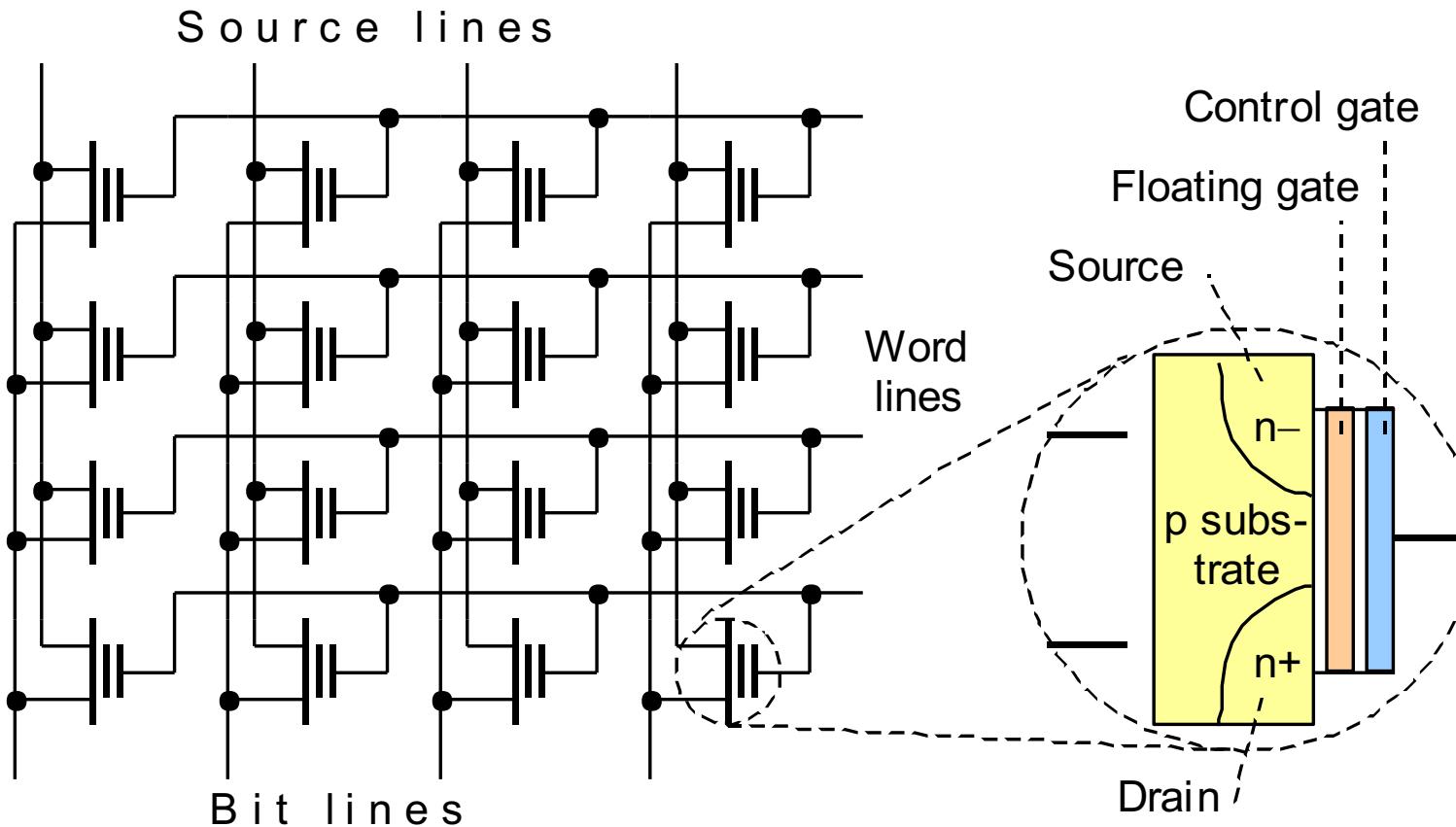
Memoria întrețesută e mai flexibilă decât memoria cu lățime de bandă mare, pentru că poate susține accese multiple independente în același timp.

Memoria ne-volatile

Organizarea Read-Only Memory. Conținutul memoriei este afișat în dreapta.

Memoria Flash

180 nm Flash technology

Organizarea memoriei EEPROM sau Flash. Fiecare celulă conține un tranzistor MOS cu poartă flotantă.

https://en.wikipedia.org/wiki/Flash_memory

Nevoia unei ierarhii de memorie

Discrepanța în latență dintre CPU și memoria principală

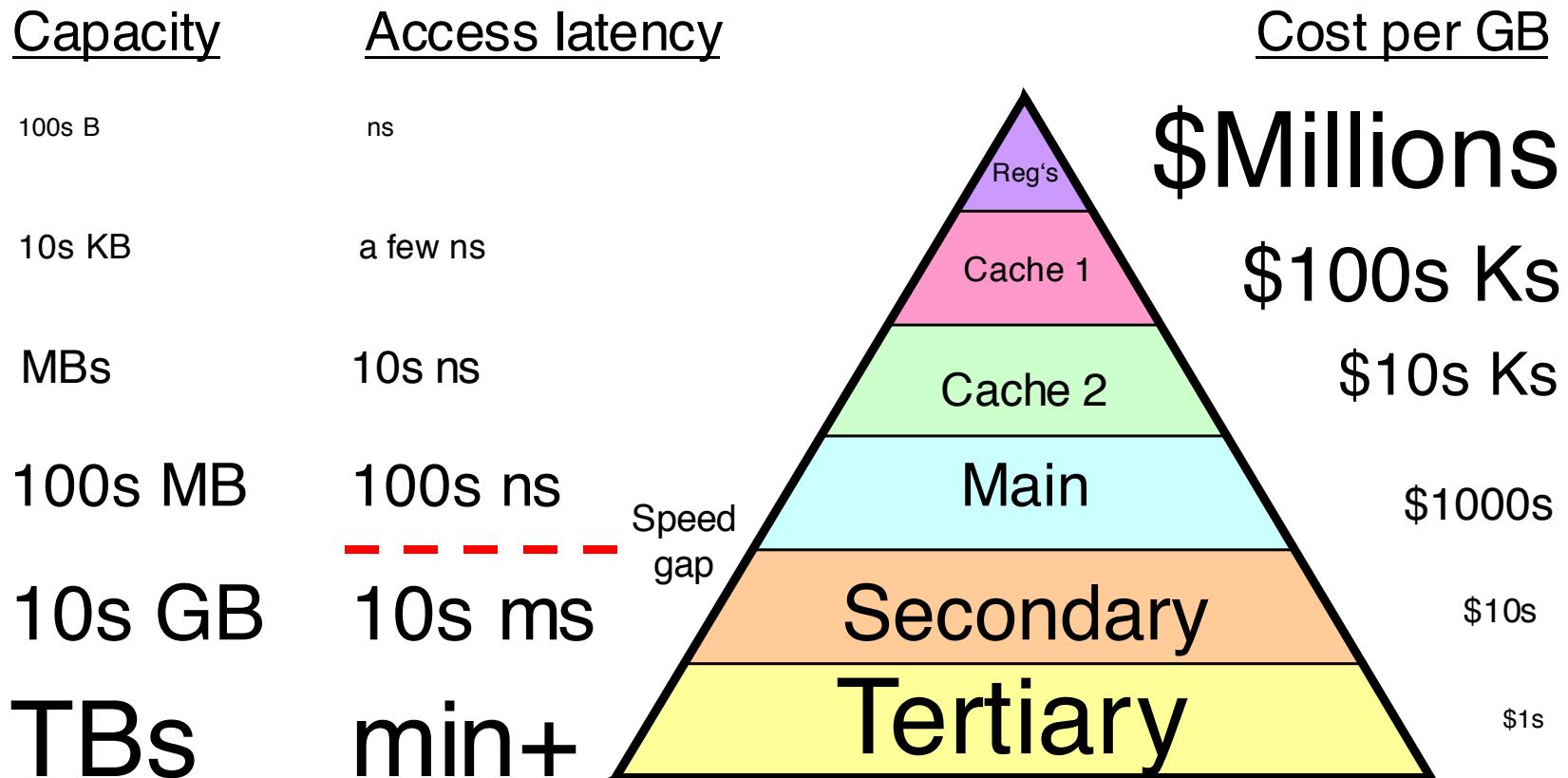
- Operațiile unui procesor sunt de ordinul nanosecundelor
- Accesele la memorie necesită timpi de ordinul zecilor sau sutelor de ns

Limitările lățimii de bandă pentru memorii reduc rata de execuție a instrucțiunilor

- Fiecare instrucțiune executată necesită cel puțin un acces la memorie
- Rezultă că performanța procesorului este redusă la câteva sute de MIPS
- O memorie rapidă poate reduce timpii de acces la date
- Cele mai rapide memorii sunt costisitoare și nu au capacitate mare.
- Două (sau trei) niveluri de cache sunt folosite, din această cauză

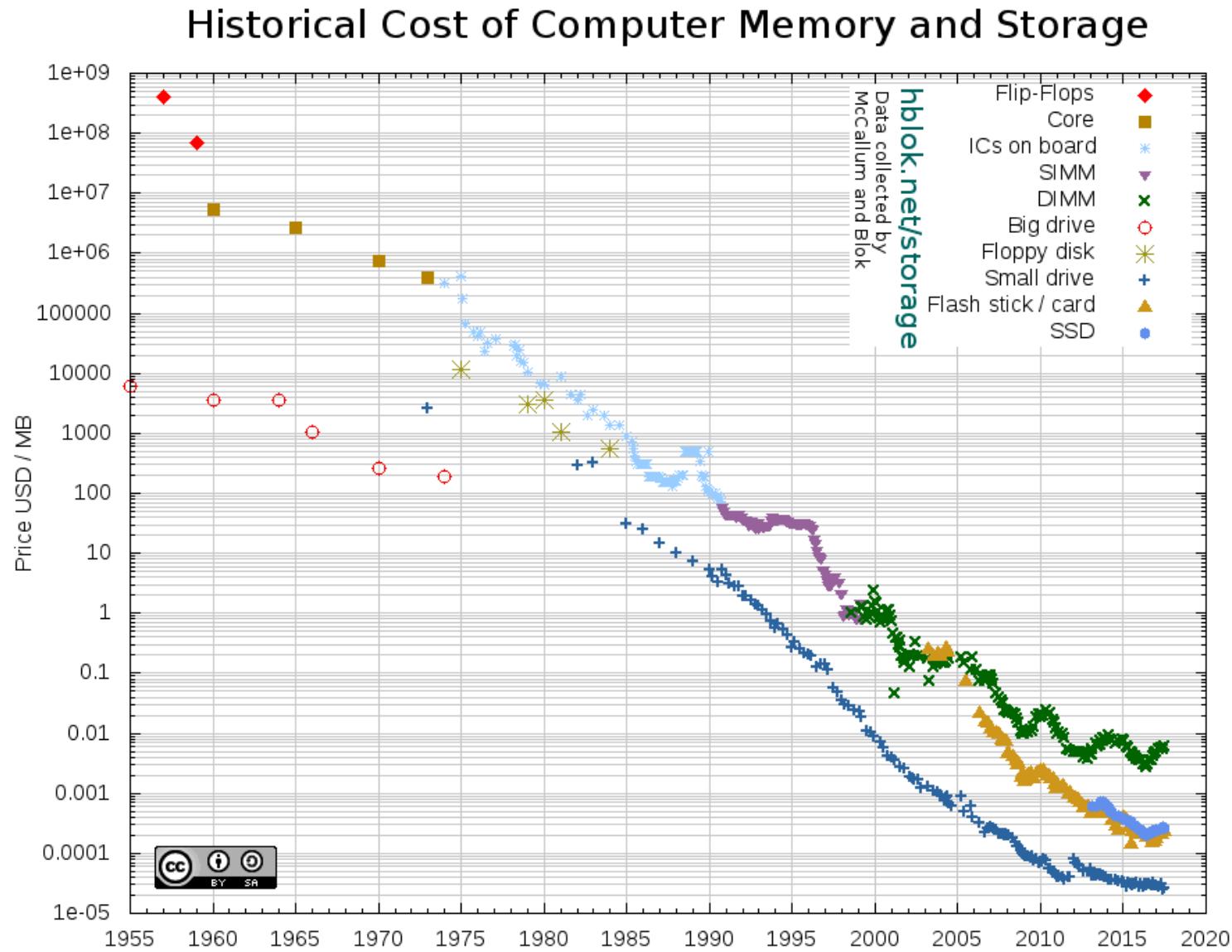

Ierarhia tipică a circuitelor de memorie

Numele și caracteristicile tipice pentru memorii în organizarea ierarhică

Tendințele prețurilor memoriilor

<https://hblok.net/blog/posts/2017/12/17/historical-cost-of-computer-memory-and-storage-4/>

Memorii de mare capacitate

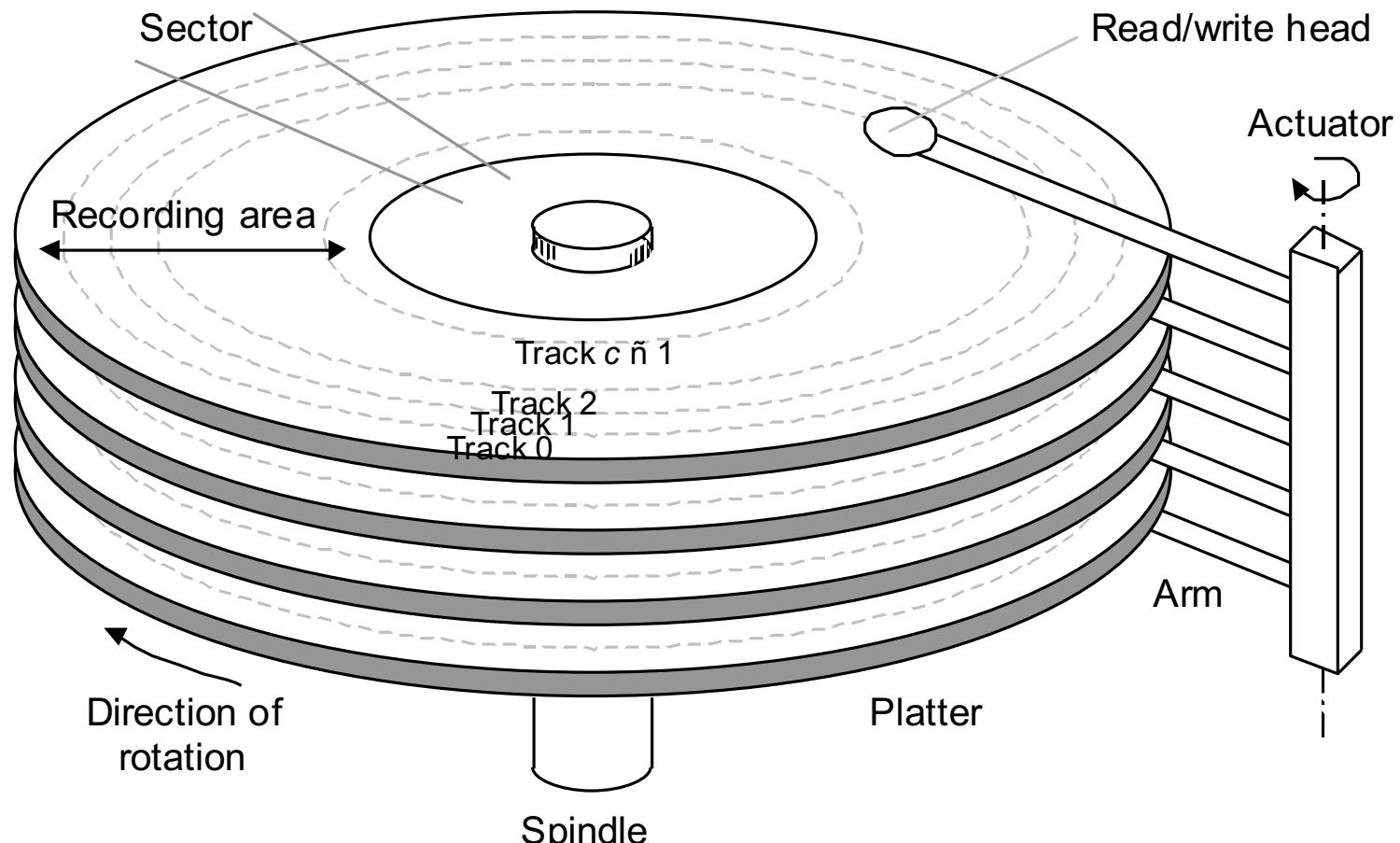

În zilele noastre, memoria principală este imensă, totuși inadecvată pentru toate necesitățile

- Discurile magnetice furnizează capacitați extinse pentru stocare și back-up
- Discurile optice și memoriile solid-state sunt alte opțiuni de stocare a datelor

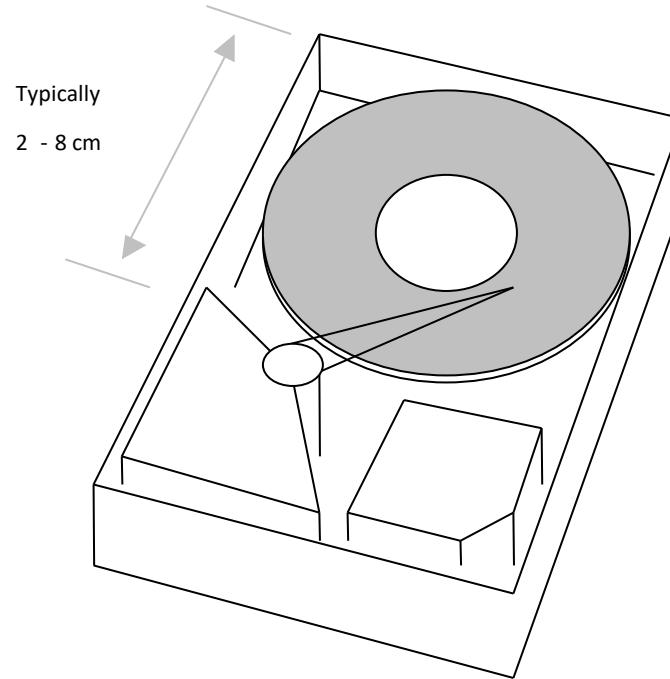

Disk Memory 101

Elementele unui hard-disc și termenii principali.

Unități de disc

From Computer Desktop Encyclopedia
Reproduced with permission.
© 2006 Toshiba Corporation

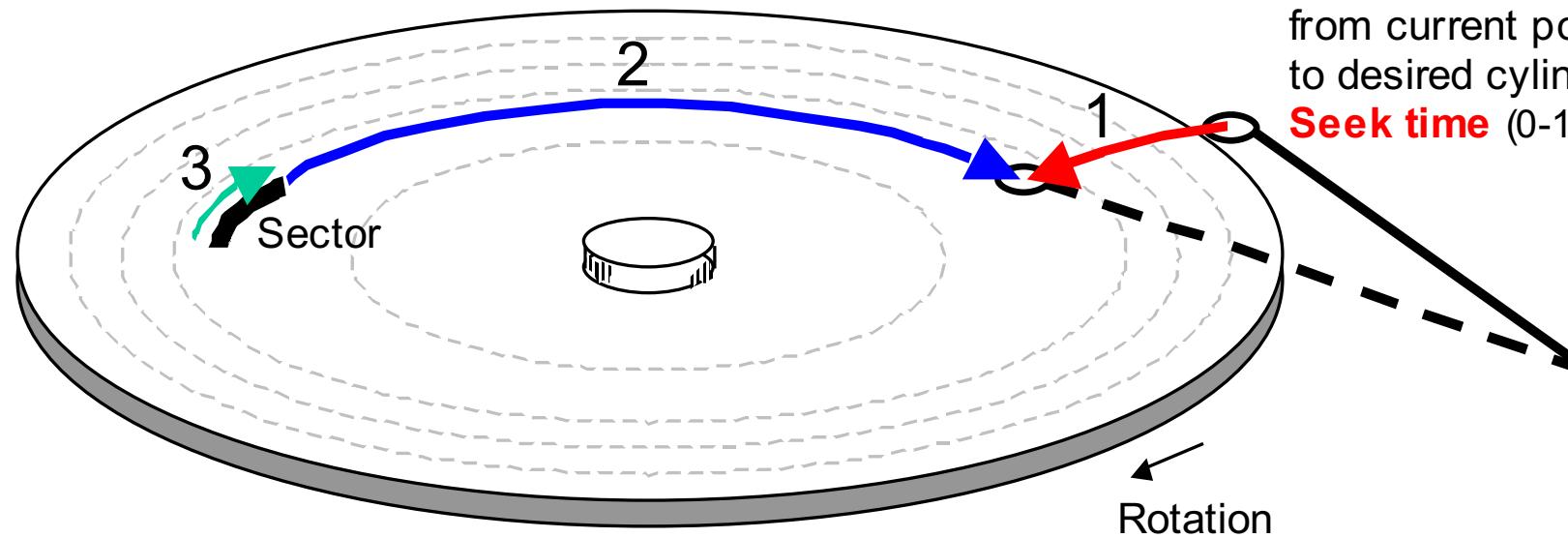

Timpul de acces pentru un disc

3. Disk rotation until sector has passed under the head:
Data transfer time (< 1 ms)

2. Disk rotation until the desired sector arrives under the head:
Rotational latency (0-10s ms)

1. Head movement from current position to desired cylinder:
Seek time (0-10s ms)

Cele trei componente ale timpului de acces la un disc. Discurile cu o viteză de rotație mai mare au timpi de acces mai buni, atât în medie cât și în cel mai rău caz.

Discuri magnetice

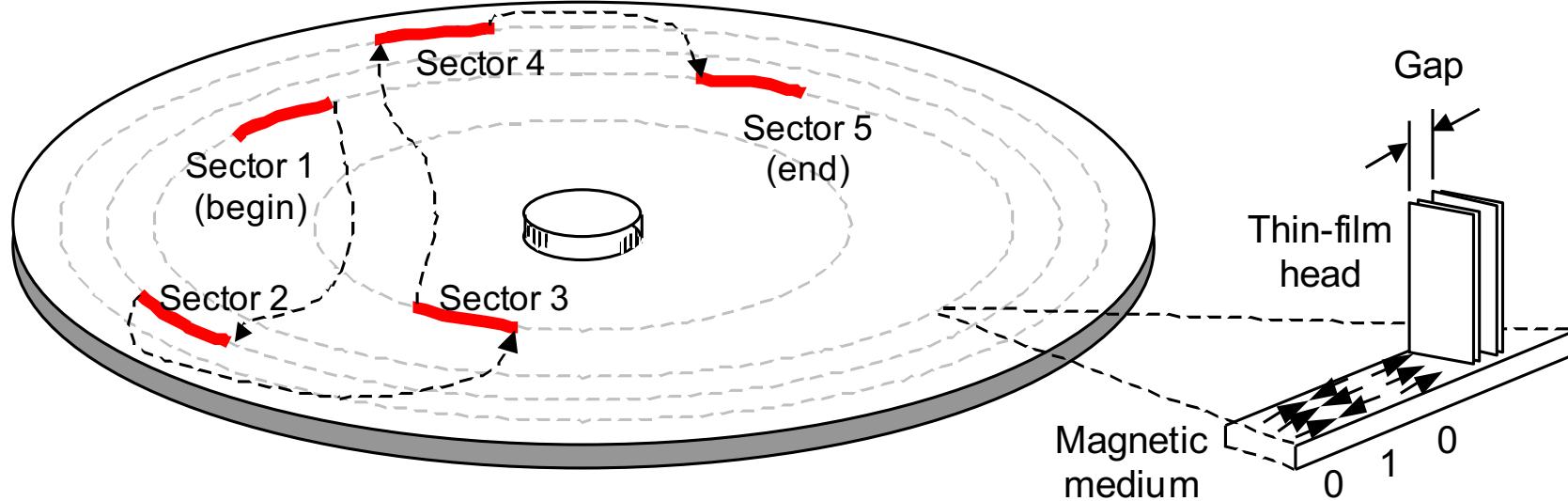

Caracteristicile a trei tipuri diferite de discuri magnetice (cca. 2003)

Manufacturer and Model Name	Seagate Barracuda 180	Hitachi DK23DA	IBM Microdrive
Application domain	Server	Laptop	Pocket device
Capacity	180 GB	40 GB	1 GB
Platters / Surfaces	12 / 24	2 / 4	1 / 2
Cylinders	24 247	33 067	7 167
Sectors per track, avg	604	591	140
Buffer size	16 MB	2 MB	1/8 MB
Seek time, min,avg,max	1, 8, 17 ms	3, 13, 25 ms	1, 12, 19 ms
Diameter	3.5"	2.5"	1.0"
Rotation speed, rpm	7 200	4 200	3 600
Typical power	14.1 W	2.3 W	0.8 W

Organizarea datelor pe disc

Înregistrarea magnetică a datelor pe piste și capul de citire/scriere.

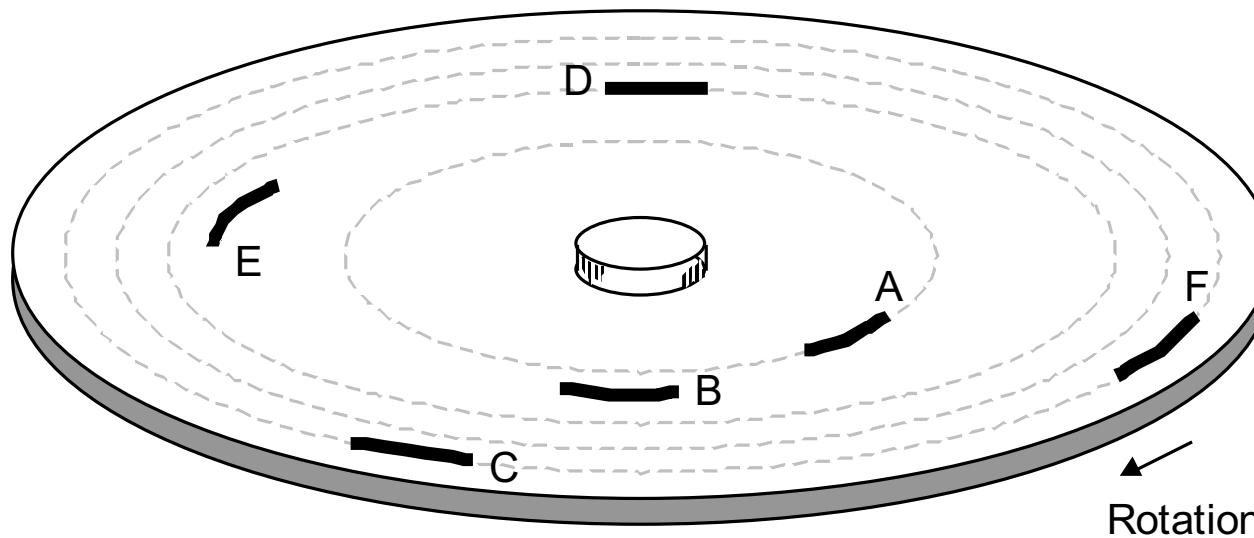
0	16	32	48	1	17	33	49	2		Track <i>i</i>
30	46	62	15	31	47	0	16	32		Track <i>i</i> + 1
60	13	29	45	61	14	30	46	62		Track <i>i</i> + 2
27	43	59	12	28	44	60	13	29		Track <i>i</i> + 3

Numerotarea logică a sectoarelor pe mai multe piste adiacente.

Performanța discurilor

$$\text{Timpul de căutare} = a + b(c - 1) + \beta(c - 1)^{1/2}$$

$$\text{Latentă medie dată de rotire} = (30 / \text{rpm}) \text{ s} = (30\,000 / \text{rpm}) \text{ ms}$$

Arrival order of access requests:

A, B, C, D, E, F

Possible out-of-order reading:

C, F, D, E, B, A

Reducerea timpului de căutare și a latenței de rotire prin accesarea datelor în altă ordine.

Disk Caching

Aceeași idee ca și la caching-ul pentru procesoare: micșorarea latenței dintre memoria principală și disc

Discurile au memorii tampon în funcție de capacitate (de ordinul 10-100 MB)

Latența datorată rotației este eliminată; pot să încep de la orice sector

Am nevoie de energie pentru back-up pentru a nu pierde schimbările din memoria tampon

(ne trebuie oricum o rezervă de energie pentru retragerea capului de citire la căderea sursei de energie electrică)

Opțiuni de plasare a memoriei cache pentru discuri

În controllerul de disc:

Suntem afectați de latența magistralei de date și a controllerului în sine, chiar și pentru un cache hit

Mai aproape de CPU:

Reduce latența și permite o utilizare mai bună a spațiului

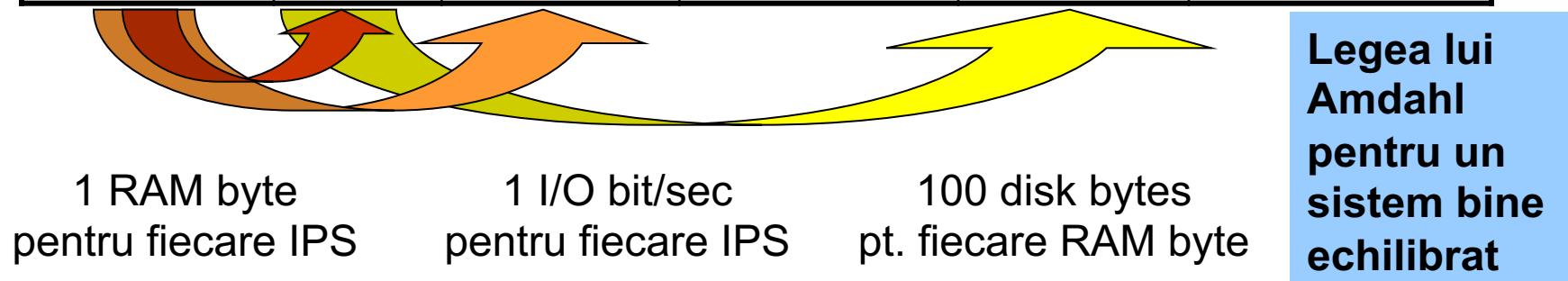
Soluții intermediare sau mixte

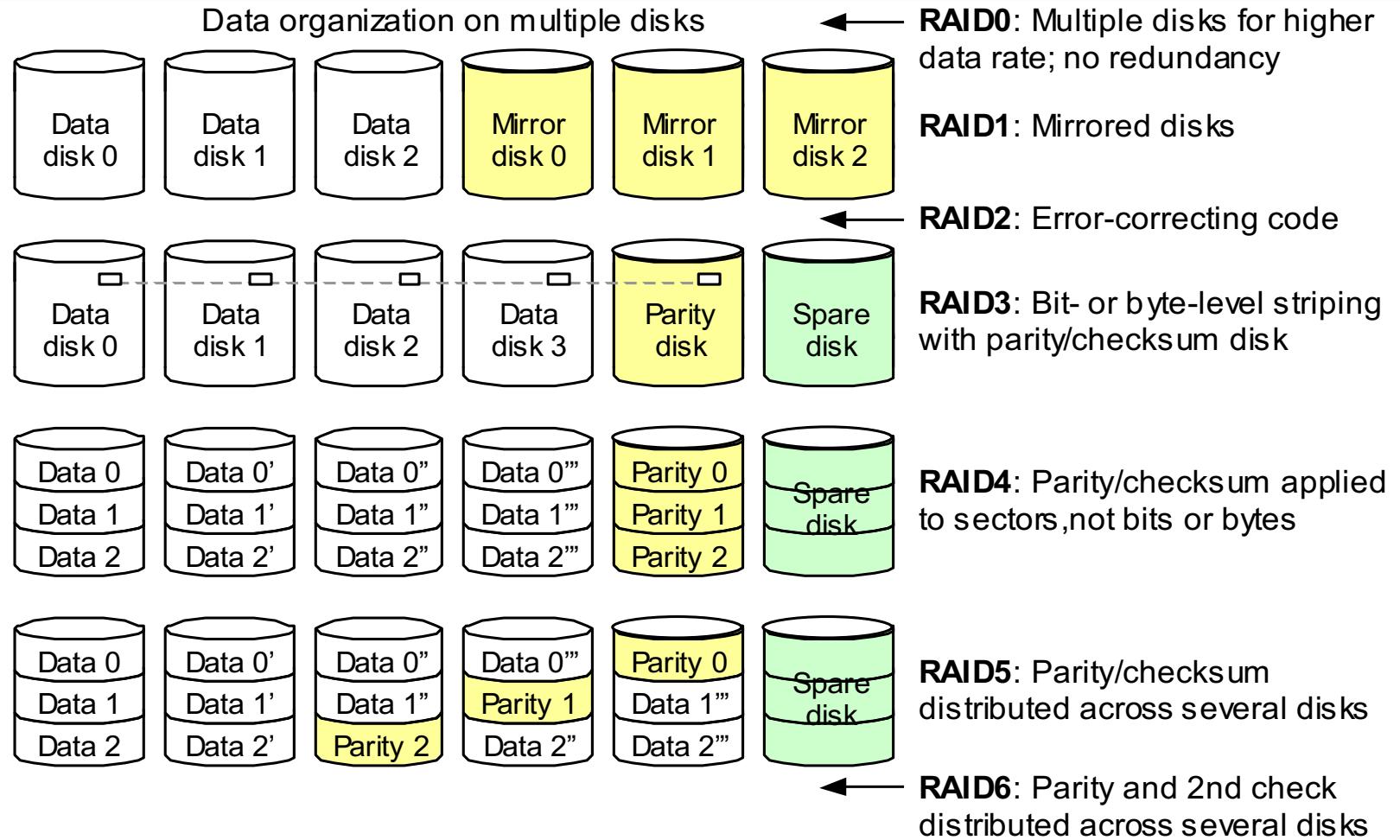
Disk Arrays & RAID

Necesitatea de memorii secundare (disc) de capacitate și productivitate mărită

Processor speed	RAM size	Disk I/O rate	Number of disks	Disk capacity	Number of disks
1 GIPS	1 GB	100 MB/s	1	100 GB	1
1 TIPS	1 TB	100 GB/s	1000	100 TB	100
1 PIPS	1 PB	100 TB/s	1 Million	100 PB	100 000
1 EIPS	1 EB	100 PB/s	1 Billion	100 EB	100 Million

Redundant Array of Independent Disks (RAID)

Nivelurile 0-6 RAID, cu o vedere simplificată a organizării datelor.

Exemple de produse RAID

[HighPoint RocketStor 6618 Thunderbolt 3 DAS: 8-Bays, Up to 96 TB, 2.7 GB/s](#)

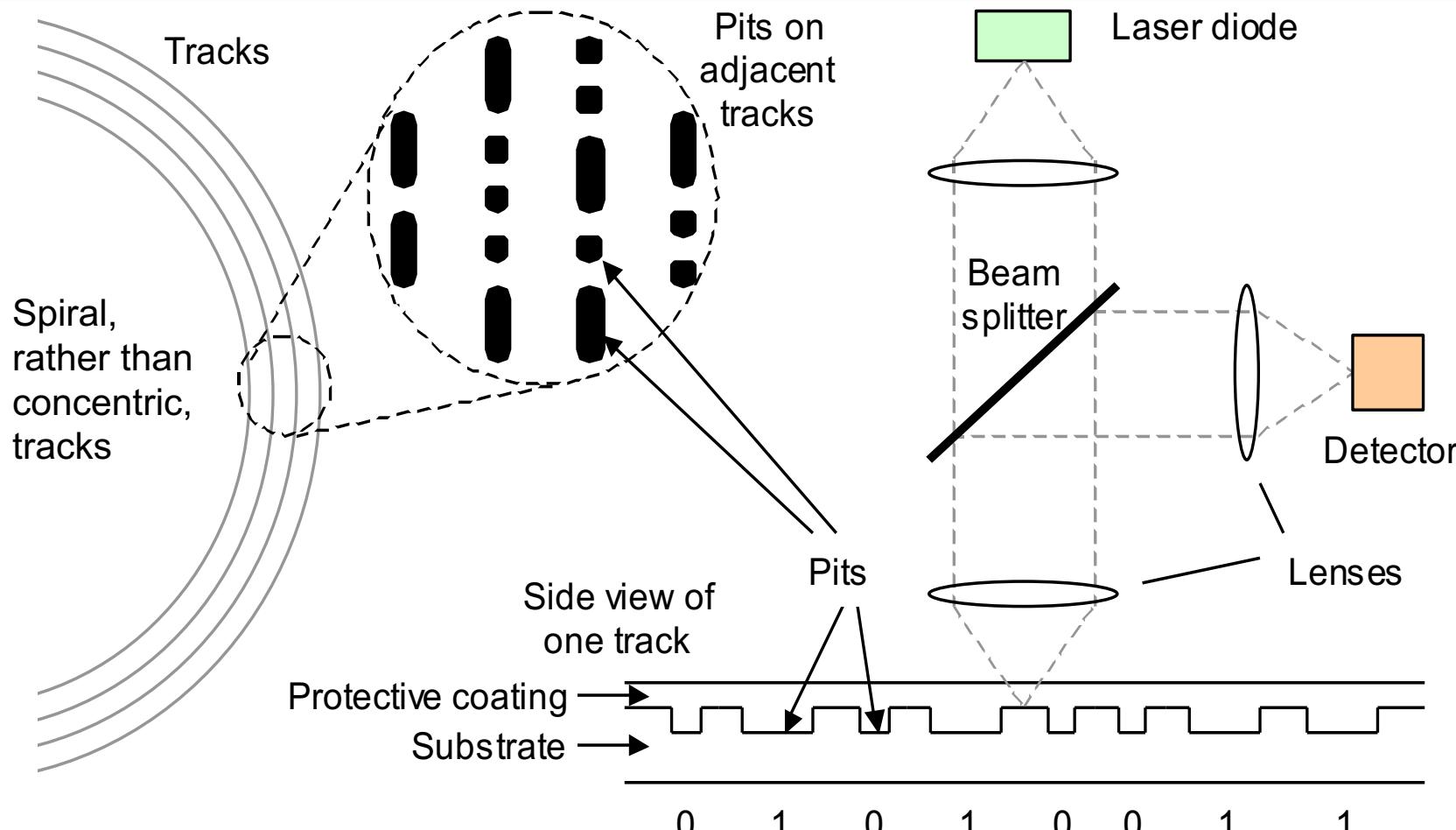
HADOOP.Big Data Rx8500/8600 250TB-Enterprise Cloud Storage Solution

Alte tipuri de medii de stocare

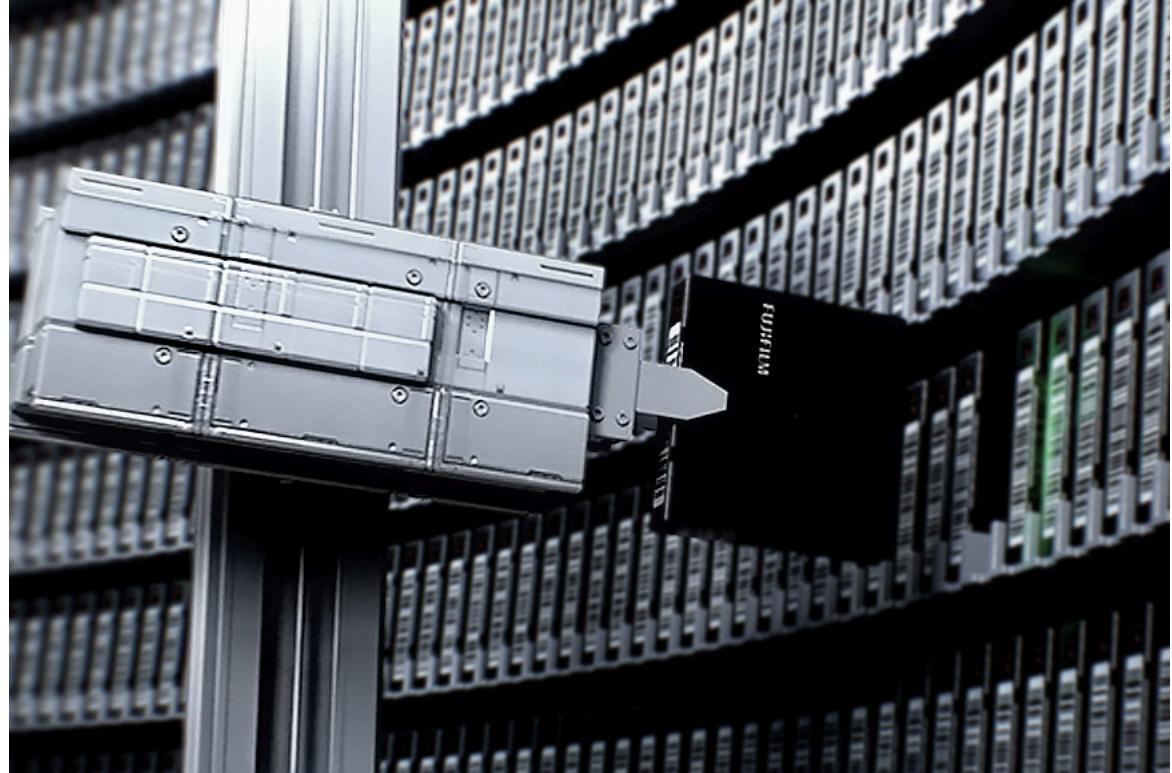
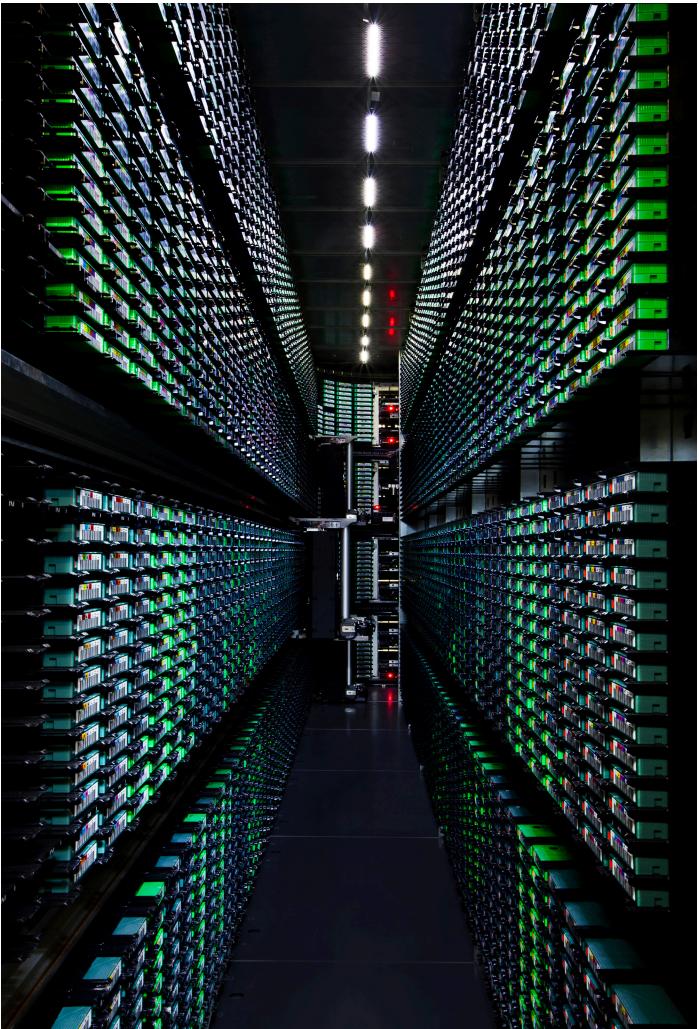
Discuri optice

Vedere simplificată a înregistrărilor și mecanismul de acces la date pentru un CD-ROM sau DVD-ROM.

Biblioteci automate de benzi pentru arhivare

https://en.wikipedia.org/wiki/Tape_library

